

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Geografie a kartografie

Pavel Hofman

**GEOPOLITIKA/ZAHRANIČNÍ POLITIKA ČESKÉ
REPUBLIKY – KVANTITATIVNÍ ANALÝZA**

**GEOPOLITICS/FOREIGN POLICY OF THE CZECH REPUBLIC –
QUANTITATIVE ANALYSIS**

Bakalářská práce

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Jiří Tomeš, Ph.D.

Praha 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval/a samostatně a že jsem uvedl/a všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 22. 8. 2012

.....

podpis

Abstrakt

Cílem této práce je popsat a kvantitativní metodou analyzovat českou zahraniční politiku v letech 1993 až 2011 na pozadí nově utvořené geopolitické situace po pádu Železné opony. V první části je dle odborné literatury popsána současná zahraniční politika ČR, její vývoj od vzniku samostatného suverénního státu, priority a problémy a také možné pokračování v budoucnosti. Ve druhé části jsou zkoumány zahraniční diplomatické návštěvy vrcholných českých politiků, které jsou jedním z hlavních nástrojů zahraniční politiky. Tyto návštěvy a jejich teritoriální proměny, preference a jejich vliv na zahraniční obchod byly analyzovány v souvislosti významnými geopolitickými a jinými událostmi, zvláště pak vstup ČR do EU a NATO. Z výsledků vyplývá, že 58 % ze všech návštěv z České republiky skončilo v EU. Nejvíce navštěvovaným státem byla Belgie a za ní v pořadí USA, Německo a Slovensko. Česká zahraniční politika se více zaměřovala na tyto a ostatní členské státy EU a NATO po tom, co se Česká republika stala členem těchto organizací

Klíčová slova: zahraniční diplomatické návštěvy, geopolitika, zahraniční obchod

Abstract

The objective of this study is to describe and apply quantitative method to analyze Czech foreign policy in period from 1993 to 2011 on the background of newly formed geopolitical situation after the collapse of the Iron curtain. The first part according to literature describes current foreign policy of the Czech Republic, its development from the foundation of independent sovereign state, priorities and problems and also possible future continuation. The second part examines foreign diplomatic visits of top Czech politicians, which are one of the most main tools of foreign policy. These visits and their territorial changes, preferences and influence on foreign trade were analyzed in connection with main geopolitical and other events, especially the EU and NATO accessions. Results show that 58 % of all visits from the Czech Republic headed to the EU. The most visited country was Belgium followed by the USA, Germany and Slovakia. Czech foreign policy has focused more on these and other member states of the EU and NATO since the Czech Republic became a member of these organizations.

Key words: foreign relations and diplomatic visits, geopolitics, foreign trade

Obsah

Přehled použitých zkratk	5
Seznam obrázků a tabulek	6
1. Úvod	7
2. Geopolitika a zahraniční politika	8
3. Teorie politickoeconomické integrace	10
3.1. Federalismus.....	10
3.2. Funkcionalismus.....	11
3.3. Intergovernmentalismus.....	12
4. Zahraniční politika ČR	12
4.1. Normativní chování malých států.....	13
4.2. Tvorba hraniční politiky.....	13
4.3. Současná česká zahraniční politika.....	15
4.3.1. Pilíře zahraniční politiky ČR.....	16
4.3.2. Nová koncepce a směřování zahraniční politiky.....	18
4.3.2.1. Lidskoprávní dimenze.....	19
4.3.2.2. Východní partnerství.....	19
4.3.2.3. Euroatlantické vztahy.....	19
4.3.2.4. Ekonomická dimenze.....	20
4.4. Shrnutí.....	21
5. Výzkum	22
5.1. Výzkumné otázky a hypotézy.....	22
5.2. Data.....	23
5.3. Metodika.....	24
5.4. Zahraniční politika ODS a ČSSD.....	25
5.4.1. Zahraničněpolitické aktivity během vlád ODS a ČSSD.....	26
5.4.2. NATO a EU a jejich vliv na zahraničněpolitické aktivity ČR.....	33
5.5. Souvislosti zahraničně politických aktivit a exportu.....	39
5.6. Vývoj počtu zahraničních cest politiků.....	43
6. Závěr	44
Literatura	47

Přehled použitých zkratk

ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
LIDEM	Liberální demokraté
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NATO	Severoatlantická aliance
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
ODS	Občanská demokratická strana
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
ORGV	Organizační výbor
OSN	Organizace spojených národů
PČR	Parlament České republiky
PS PČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
PZI	Přímá zahraniční investice
RE	Rada Evropy
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SEI	Středoevropská iniciativa
UK	Spojené království
USA	Spojené státy americké
VSN	Vrcholná státní návštěva
VV	Věci veřejné
ZAHV	Zahraniční výbor

Seznam obrázků a tabulek

Obr. č. 1	Období vládnutí ODS a ČSSD v letech 1992–2011.....	25
Obr. č. 2	Vývoj počtu VSN v období 1993–2011.....	28
Obr. č. 3	Vývoj počtu delegací PS PČR v období 1993–2011.....	29
Obr. č. 4	Celkový počet VSN do světových regionů v období 1993–2011.....	31
Obr. č. 5	Celkový počet VSN do 10 nejnavštěvovanějších zemí v období 1993–2011.....	32
Obr. č. 6	Vývoj podílu VSN do zemí EU 26 v období 1993–2011.....	34
Obr. č. 7	Vývoj počtu VSN do zemí EU 26 v období 1993–2011.....	35
Obr. č. 8	Vývoj počtu VSN do zemí EU 12 v období 1993–2011.....	35
Obr. č. 9	Vývoj podílu VSN do zemí EU 12 v období 1993–2011.....	36
Obr. č. 10	Vývoj podílu VSN do zemí NATO 27 v období 1993–2011.....	37
Obr. č. 11	Vývoj počtu VSN do zemí NATO v období 1993–2011.....	38
Obr. č. 12	Vývoj počtu VSN v období 1993–2011.....	43
Obr. č. 13	Srovnání počtu VSN v letech 2001–2009 podle zemí EU.....	44
Tab. č. 1	Financování VSN v období 2001–2011.....	18
Tab. č. 2	VSN podle vlád ODS a ČSSD v období 1993–2011.....	30
Tab. č. 3	10 nejvýznamnějších států v zahraničních stycích.....	33
Tab. č. 4	Podíl EU na VSN za období 1993–2003 a 2004–2011.....	39
Tab. č. 5	Podíl NATO na VSN za období 1993–2003 a 2004–2011.....	39
Tab. č. 6	Souvislost VSN, exportu ČR a PZI z vybraných zemí do ČR za období 1993–1998, 1999–2004, 2005–2010.....	42

1. Úvod

Zahraniční politika je obvykle předmětem zájmu specialistů v rámci studií mezinárodních vztahů. Jiné obory včetně geografie se jí v našich podmínkách zabývají jen okrajově, resp. ve spojitosti s geopolitikou a proměnami geopolitického systému. Předmětem této bakalářské práce je problematika zahraniční politiky České republiky od jejího vzniku tj. 1. ledna 1993. Od tohoto přelomu uplynulo již téměř 20 let, a tak je již možné hodnotit, nejen jak se Česká republika reintegrovala do evropských a světových struktur nového mezinárodního uspořádání po konci studené války, ale také jak se vyvíjí její zahraniční politika z hlediska teritoriálního a v kontextu národních zájmů. Zahraniční politika by měla vedle příspěvku k mezinárodní stabilitě sloužit zejména národním zájmům příslušné země. V případě většiny vyspělých a demokratických zemí je všeobecně chápána jako oblast vnějšího působení státu, která se vyznačuje kontinuitou, čitelností a předvídatelností. Zahraničněpolitické zaměření, preference a cíle jednotlivých zemí by měly přesahovat rámec vymezený jedním volebním obdobím a měly by být součástí dlouhodobé strategie země v souladu s jejím národním zájmem. Kontinuita je základem pro dobrou zahraniční politiku a tím se tato práce zabývá především. Hlavní cíle směřování země by měly zůstat zachovány i přes změny vlád. Jestli tomu tak je i v případě ČR, o tom bude pojednávat výzkumná část.

V kontextu národních zájmů by česká zahraniční politika měla být orientována na spolupráci s nejpřirozenějšími a nejvýznamnějšími partnery – sousedy, zeměmi EU a světovými mocnostmi. Avšak tvorba zahraniční politiky je velice komplikovaným procesem, který je ovlivňován nespočtem faktorů. V první řadě je určován (geografickou) polohou země a dalšími geografickými, ekonomickými, kulturními historickými, a společenskými faktory, které souhrnně vyjadřují geopolitické postavení země v rámci světového, resp. evropského systému. Z těchto důvodů se tato práce zaměřila pouze na jednu oblast zahraniční politiky – zahraniční cesty politiků a to především z kvantitativního hlediska. Nicméně i při tomto zjednodušení lze vysledovat trendy a specifika české zahraniční politiky. Tato práce je první svého druhu, jež se pokusila kvantifikovat zahraniční politiku. Proto se nebylo možné opřít o předchozí výzkumné práce, ale jen o práce teoretické, které českou zahraniční politiku komentují a analyzují zcela jiným způsobem.

Bakalářská práce je rozdělena do několika kapitol. První teoretická část se věnuje problematice pojetí geopolitiky a zahraniční politiky, dále se zabývá hlavními integračními teoriemi v souvislosti s EU, předpoklady a možnostmi aktivity České republiky na mezinárodní scéně, problematikou procesu vytváření zahraniční politiky a nakonec samotnou zahraniční politikou ČR v letech 1993–2011.

Druhá výzkumná část se zabývá metodikou výzkumu, cíly s hypotézami a daty, které byly v analýze použity a nakonec samotným výzkumem zahraničních cest politiků, jejich teritoriálním obrazem a proměnami, vlivu na zahraniční obchod v průběhu sledovaného období od vzniku samostatné ČR do roku 2011.

2. Geopolitika a zahraniční politika

Geopolitika (*geopolitics*) je pojem, který je dlouhodobě znejasněn, komplikovaně vykládán a interpretován (Tomeš in Jehlička, Tomeš, Daněk 2000). Odborníci, zabývající se tímto tématem, nedokážou najít shodu v jeho definování, a tak není tento pojem pevně vymezen vůči ostatním vědám, vědním disciplínám apod. Obrovská šíře významů, které se geopolitice přisuzují, přispívá k zamlžování její podstaty. Tato její významová mnohoznačnost a neurčitost vede také k tomu, že geopolitika přitahuje pozornost širokých odborných i jiných kruhů (Parker 1998). Například Kost (1988) v rámci hodnocení období do roku 1945 rozlišuje 13 jejích významů. Geopolitika je vnímána jako: 1. geografická politická věda; 2. aplikovaná politická geografie; 3. světová politika; 4. mocenská politika (*machtpolitik*); 5. geograficky podložené politické prognózování; 6. obor vzdělávání; 7. aktivní studium politických procesů v prostoru; 8. světonázor a ideologie; 9. činnost státu v prostoru; 10. nástroj vymezování hranice potřeb; 11. interdisciplinární sociální věda; 12. nástroj geografického studia vývoje politických forem; 13. geografický materialismus.

Termín „geopolitika“ zavedl švédský politolog a politik Rudolf Kjellén, který navazuje na Ratzelovy teorie a dále je rozpracovává ve svém díle *Stát jako forma života* (1916). V jeho pojetí znamenala geopolitika geografické podmínky (půda, voda, klima, nerostné bohatství apod.), kterými státy disponují a které jsou determinující k formulaci a prosazování zahraniční politiky vůči sousedům.

Tradiční staré akademické pojetí popisuje geopolitiku jako geografii mezinárodní politiky (mezinárodních vztahů), zvláště vztahy mezi přírodním prostředím (faktory jako poloha, zdroje, území) a zahraniční politikou. S podobným přístupem se

setkáváme ještě nyní, když je za geopolitiku označováno studium geografických vlivů na mezinárodní vztahy a politické konflikty.

Specifický, i když velmi rozšířený případ vnímání geopolitiky jako vědy, představuje její splývání s politickou geografíí, kdy se tyto termíny od sebe nerozlišují. To lze vidět například na nejznámějším a nejpłodnějším současném francouzském odborníkovi na geopolitiku, geografovi Yvesu Lacostovi, který neustále směšuje pojmy geografie, politická geografie a geopolitika (Tomeš in Jehlička, Tomeš, Daněk 2000).

Nežřídka se můžeme setkat i s přístupy, v jejichž pojetí je geopolitika chápána jako specifická součást politické geografie, která se specializuje na problematiku mezinárodních vztahů, resp. vztahů mezi státy, nebo dokonce jen na globální politické problémy, na problémy vývoje světového geopolitického systému.

Podobně to vnímá i Henry Kissinger, který chápe geopolitiku jako proces vyvažování vojenskopolitické rovnováhy v rámci bipolárního systému studené války. A právě Kissingerovi je přisuzována velká zásluha o oživení zájmu o geopolitiku i o její rehabilitaci. Jeho pojetí geopolitiky lze považovat za moderní. Svědčí o tom i název kapitoly *Zahraniční politika jako geopolitika* v jeho rozsáhlém díle *Umění diplomacie* (Kissinger 1997), kde je zahraniční politika považována za bazální součást geopolitických aktivit. Charakterizoval ji také jako umění, schopnost zvládat a řídit proces zajištění mírové rovnováhy s využitím kombinace diplomacie a vojenské konfrontace. Jde o posun v chápání geopolitiky od teorie strategických koncepcí a doktrín k politice mezinárodních vztahů a ke konkrétní zahraniční politice a diplomacii (Tomeš in Jehlička, Tomeš, Daněk 2000).

Řada autorů chápe a interpretuje geopolitiku ve smyslu aktivním a zároveň hierarchickém jako vědomou (více či méně propracovanou) politickou aktivitu (ale i pasivitu), často podpořenou více či méně specifickou teorií (vizí, koncepcí, doktrínou), která je ve výsledku vyjadřována více či méně koncepční zahraniční politikou. Jde tedy o proces formulování a realizace dlouhodobých vojensko-politických a hospodářských záměrů jednotlivých států (Tomeš in Jehlička, Tomeš, Daněk 2000). V tradičním pojetí tak bude geopolitika i nadále ztotožňována se zahraničněpolitickými koncepcemi a politikou vlád. I v Encyclopedii Britannice se píše, že „*Geopolitika se široce užívá jako synonymum s mezinárodní politikou.*“

Nejčastěji je geopolitika spojována s (geopolitickými) aktivitami velmocí a významných států či celků. V tomto kontextu se geopolitické aktivity malých států omezují vesměs jen na snahu k nějakému celku patřit (v případě ČR například NATO a

EU). Jen výjimečně se malý stát stane významným aktérem geopolitických aktivit (např. Izrael). Naopak malé státy se zejména v historii stávaly hříčkou v plánech a procesech velmocí – objektem jejich geopolitických zájmů. Také proto, v případě malých států jako např. Česká republika spíše hovoříme o zahraničněpolitických aktivitách, neb ty geopolitické (tedy významnější) mohou malé státy ovlivnit jen výjimečně.

3. Teorie politickoeconomické integrace

V rámci politickogeografického vývoje světa převládají diferenční tendence, ale zejména v posledních desetiletích se významně projevují procesy globalizace a integrace. Zejména integrační procesy lze považovat za klasické geopolitické aktivity, které nejen proměňují tradiční politickou mapu světa, ale znamenají také změnu v pojetí tradiční zahraniční politiky. Mezi zeměmi probíhá řada procesů, které svět dále diferencují a přispívají k dalšímu prohlubování rozdílů. Existují však i trendy opačné – integrační, které se prosazují zvláště v současném postmoderním světě. Tyto procesy probíhají ve všech částech světa, zejména v Evropě. Počet členských zemí Evropských společenství se zvětšil z 6 na konci 50. let na současných 27 a v dohledné době můžeme očekávat další nárůst členů (je však možné, že současná krize v EU tento proces rozšiřování zpomalí). Dnešní Evropská unie je z kvalitativního hlediska něco zcela jiného než Evropská společenství šedesátých let. Ačkoli integrační procesy určitého druhu probíhaly po celou historii naší civilizace, v dnešní době nabraly tyto procesy na dynamice zcela nových kvalitativních rysů. Charakteristické je pro ně především to, že svůj základ mají převážně v ekonomické oblasti, což se pak přenáší do většiny ostatních sfér lidské činnosti (Pavlík in Jehlička, Tomeš, Daněk 2000). A právě toto zvýšení dynamiky v evropském integračním procesu přispělo k oživení diskuze na poli integračních teorií. Tato diskuse o směřování evropské integrace vyprodukovala několik hlavních teorií a to federalismus, funkcionalismus, neofunkcionalismus a intergovernmentalismus, se kterými se české politické strany s propracovanější zahraničněpolitickou orientací více či méně ztotožňují a podle toho také jednají.

3.1. Federalismus

Ústředním pojmem federalismu je federace, jež představuje formu politické organizace, která je charakterizována dělbou odpovědnosti mezi ústřední mocí

a komponentami federace (obvykle státy, regiony nebo provincie), disponujícími autonomií v určitých sférách (Pavlík In Jehlička, Tomeš, Daněk 2000). Ústřední vláda disponuje kompetencemi, které zajišťují některé společné zájmy, jako například zahraniční politiku, imigraci, bezpečnost nebo monetární politiku. Členské země (nebo regiony, provincie) si ponechávají pravomoci hlavně v oblastech veřejné politiky – vzdělávání, zdravotnictví, doprava atd. (Stančíková 2011). Většina federací má centrální banku, nejvyšší soud a dvoukomorový parlament s horní komorou tvořenou zástupci států, regionů nebo provincií, z nichž se federace skládá. Evropsští federalisté se domnívají, že k federálnímu uspořádání lze dospět v podstatě dvěma cestami. První z nich (představovaná A. Spinellim) za prvotní krok považuje vytvoření federálního právního rámce – evropského ústavodárného shromáždění, které by vypracovalo federální ústavu a předložilo ji k ratifikaci členským zemím. Druhá cesta spočívá v budování federace po krocích. Hlavním představitelem této gradualistické koncepce je francouzský politik Jean Monnet. Jeho myšlenky se později staly základem pro vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli (Pavlík In Jehlička, Tomeš, Daněk 2000).

3.2. Funkcionalismus

Funkcionalismus představuje takovou formu integrace mezi státy, která je založena na praktické kooperaci v dobře vymezených oblastech za účasti minimálního institucionálního aparátu. Funkcionalismus v protikladu k federalismu v sobě neobsahuje koncepci rozvoje institucionální struktury, ale je více poháněn ekonomickými, sociálními a technickými imperativy než politickými silami. Funkcionalisté věří, že tím, jak státy vzájemně spolupracují, se množství oblastí pro možnou kooperaci bude postupně rozšiřovat. Neofunkcionalismus jak ideově, tak chronologicky navazuje na funkcionalismus. Tento termín byl v podstatě vymyšlen jako označení pro využití funkcionalistických postupů k zajištění záměrů federalistů. Neofunkcionalisté předpokládají, že v důsledku provázanosti ekonomických vztahů povede řešení jednoho problému k obdobnému řešení v souvisejících oblastech a že nadstátní instituce budou rozšiřovat pole působnosti, což postupně vyústí v omezení nezávislosti národních států. Vývoj v západní Evropě však ukázal, že neofunkcionalisté přecenili úlohu vnitřních vazeb a jejich integračního působení a podcenili význam a vliv zájmů jednotlivých zemí (Pavlík in Jehlička, Tomeš, Daněk 2000).

3.3. Intergovernmentalismus

Pojem intergovernmentalismus lze chápat různými způsoby. Jednak je to teorie integrace, ale také se tento termín používá k popisu institucionálního uspořádání a rozhodovacích procedur, které umožňují vládám spolupracovat v různých oblastech při zachování jejich suverenity. Mezivládní přístup vychází z konceptu přísného oddělování politiky v rámci jednotlivých států a v mezinárodním měřítku (Stančíková 2011). V evropské integraci to znamená udržování nadnárodních institucí v minimálním rozsahu, což je opakem federalistického přístupu. Mezivládní model je modelem konfederativní Evropy, označované jako „Evropa vlastí”. Dnešní EU má některé mezivládní aspekty, jež se odrážejí zejména v ustanovení tří pilířů, na kterých podle maastrichtské smlouvy je současná Evropská unie založena. Vytvoření těchto pilířů bylo vyvoláno tlaky, především ze strany Spojeného království, aby některé citlivé oblasti, jako třeba imigrace a bezpečnost, zůstaly pod kontrolou Rady ministrů a zároveň mimo dosah dalších institucí Unie, tj. aby nebyly předmětem legislativní iniciativy Evropské komise, hlasování Evropského parlamentu či rozhodčího řízení Evropského soudního dvora v případě sporu (Pavlík in Jehlička, Tomeš, Daněk 2000).

4. Zahraniční politika ČR

Po roce 1989 otevřela politická emancipace Československa prostor zásadní restrukturalizaci politických, společenských a ekonomických poměrů. Nová geopolitická situace (po skončení studené války) společně s politickou restrukturalizací a změnou mezinárodního systému vedla k přetvoření českého národního zájmu a zahraniční politiky (Waisová 2011). Došlo ke kompletní změně politické elity se zcela odlišnými názory, než měla elita komunistického režimu a Československo (později Česká republika) mělo po dlouhé době možnost samostatně určit nové geopolitické směřování, překonat svoji izolovanost v mezinárodních vztazích a obnovit svou pozici jako samostatného aktéra bez vnějších vlivů cizích mocností (Sovětského svazu). Česká republika patří mezi malé státy s malými zdroji (rozloha, velikost populace a nerostného bohatství, atd.), malou armádou a ekonomickou silou. Velmi významný je také čistě geografický faktor – poloha. Tyto faktory jsou zásadní pro českou zahraniční politiku, protože vytváří jakési mantinely, které tvoří manévrovací prostor pro prosazování českých národních zájmů (geopolitika) ve světě.

První část této kapitoly nastíní pozici ČR a její možnosti, další část přiblíží, jak je tvorba zahraniční politiky komplikovaným procesem. Poté bude následovat vývoj české zahraniční politiky od vzniku samostatné České republiky a možný budoucí vývoj.

4.1. Normativní chování malých států

Česká republika patří mezi malé státy. Tento fakt hraje zcela zásadní roli při tvorbě zahraniční politiky. Drulák a Druláková (2007) uvádějí základní kritéria (objektivní) velikosti státu, a to počet obyvatel, vojenskou sílu, ekonomickou sílu a rozlohu. Podle těchto kritérií vše nasvědčuje tomu, že Česká republika je malým státem, nicméně sama ČR se řadí (optimisticky) mezi státy střední velikosti. Zahraniční politika v případě malých států má svá specifika. V souladu s dlouhodobými bezpečnostními zájmy kladou malé státy velký důraz na mezinárodní právo a instituce. Snahou o budování stabilního mezinárodního systému, založeného na mezinárodním právu závazném pro všechny aktéry, kompenzují vojenskou převahu větších států (Beneš 2005). Malé země často používají odkazy na lidská práva, etiku a mezinárodní právo, přičemž u České republiky je tento fakt ještě umocněn vlivem disentu. Zdrojem moci při diplomatických jednáních se stává prestiž a reputace (když jim další zdroje většinou chybí), která se musí dlouho cílevědomě budovat. Zahraniční politika malých států bývá konzistentní a dlouhodobě se zaměřuje jen na určitou oblast, kvůli nedostatku sil na oblasti další.

4.2. Tvorba zahraniční politiky

Tvorba zahraniční politiky je velice komplikovaný proces, který je závislý na mnoha proměnných. Zahraniční politiku tvoří jednotliví aktéři (jejichž jednání je směsicí realismu a idealismu), kteří se nepohybují ve vakuu, tzn. že na ně působí množství vlivů a omezení. Tyto faktory jsou dány rolí, jež je aktérovi přisouzena ústavněprávním pořádkem ČR (Searing 1991), jeho postavením v konkrétní organizaci nebo instituci (Ripley 1995) či postavením organizace v institucionální struktuře (Haney 1995). Aktér je dále omezován aktuální politickou situací (Hagan 1995), mocenským a politickým prostředím, obecně sdílenou kulturou a konkrétními vztahy mezi jednotlivými aktéry zahraniční politiky (Kořan in Kořan, Hrabálek a kol. 2007). Ústavní a legislativní rámec tvoří soubor právních norem, ve kterém se proces tvorby a realizace

zahraniční politiky odehrává. Je to prostor, v rámci něhož se aktéři pohybují a využívají svých kompetencí, které jsou v ústavním a legislativním rámci ukotveny (Müller in Kořan, Hrabálek a kol. 2007). Proces tvorby zahraniční politiky je ovlivněn jak povahou aktéra, tak i povahou zahraničněpolitické agendy (proces tvorby se liší podle důležitosti a povahy či atraktivity jednotlivých témat).

Mezi nejvýznamnější činitele tvorby zahraniční politiky v ČR patří především Vláda ČR (dále jen vláda), Ministerstvo zahraničních věcí (MZV), Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO), prezident, Parlament ČR (PČR), zastupitelské úřady ale také regionální samosprávy (tzv. paradiplomacie). Zde si některé z nich krátce představíme.

Prezident je hlavou státu a reprezentuje stát navenek. Prezident sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy, přičemž jejich sjednání i ratifikování může přenechat vládě. Dále přijímá, pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí (Müller in Kořan, Hrabálek a kol. 2007). Z hlediska formální dělby pravomocí by měl hrát prezident v zahraniční politice okrajovou roli, ale během fungování samostatné ČR tomu tak nikdy nebylo. Prezident není za svá rozhodnutí v této oblasti (na rozdíl od vlády) nikomu odpovědný. Proto je důležité, aby se mezi těmito dvěma orgány sladily postoje k zahraniční politice a nedocházelo tak k nečitelné duální politice (Hrabálek in Kořan, Hrabálek a kol. 2007).

Vláda je vrcholným orgánem výkonné moci a je hlavním aktérem zahraniční politiky ČR. Funguje na resortním principu se silným postavením premiéra, kterému jsou ostatní členové vlády odpovědní. Vláda má na starost formulaci politik včetně té zahraniční, vyčleňuje finance, řídí a sjednocuje činnost ministerstev a stanovuje jejich agendu. Vláda rozhoduje ve sboru přijetím usnesení většinou všech členů vlády (Gajdoš in Kořan, Hrabálek a kol. 2007). Vyslání vládních delegací do zahraničí, tj. vrcholné státní návštěvy (VSN) vláda projednává a schvaluje usnesením.

MZV a MPO mohou díky své odbornosti tvořit koncepce rozvoje svěřené oblasti a připravovat podklady pro vládu. Obě ministerstva přispívají k tvorbě koncepční zahraniční politiky a spoluurčují hlavní směr, kterým se ČR ubírá. MZV dále zabezpečuje vztahy s ostatními státy, mezinárodními organizacemi a integračními seskupeními. Významnou funkcí MZV je koordinace vystupování ČR navenek, tj. aby byla prezentace zahraniční politiky jednotná (Koncepce jednotné prezentace ČR). MZV úzce spolupracuje s MPO (a jeho příspěvkovými organizacemi jako např. Czechinvest a Czechtrade), které má na starosti ekonomickou dimenzi zahraniční politiky. MPO

zabezpečuje sjednávání bilaterálních a multilaterálních obchodních a ekonomických dohod (Krpec in Kořan, Hrabálek a kol. 2007). Dále se MPO zabývá podporou exportu zboží služeb a investic a podporou přílivu přímých zahraničních investic (PZI), kterými se bude výzkumná část této práce zabývat.

Parlament České republiky je dalším relevantním aktérem zahraniční politiky. Je tvořen dvěma komorami a to Poslaneckou sněmovnou a Senátem, které jsou dále složeny z poslanců a senátorů. Jako jednotlivci mají na zahraniční politiku spíše okrajový vliv, nicméně pokud pracují ve skupině (výbory, komise, stálé delegace), je jejich vliv podstatně větší. Výbory projednávají přidělenou agendu a vydávají doporučení, podle kterého se může hlasování v obou komorách řídit (Zelinka in Kořan, Hrabálek a kol. 2007). Co se týče aktivní činnosti v zahraničí, mohou stálé delegace (nebo předsedové obou komor) zajišťovat oboustrannou komunikaci s mezinárodní organizací, nebo státem.

4.3. Současná česká zahraniční politika

Uplynulo již více než 20 let od pádu komunismu a za tak dlouhou dobu můžeme hodnotit úspěchy či neúspěchy naší zahraniční politiky. Česká společnost se změnila, emancipovala se a přiblížila se svými civilizačními kompetencemi západoevropským společnostem (Waisová 2011). Tvorba zahraniční politiky je velice komplikovaným procesem, který je ovlivněn řadou faktorů, aktérů (s nepřesně definovanými pravomocemi) a prostředím. O vliv na její utváření spolu soupeří čtyři hlavní ideové proudy internacionalisté, atlantisté, kontinentalisté a autonomisté (Drulák, Druláková 2007), které mají rozdílný názor na zahraniční politiku (integrace EU, orientace na USA, Rusko apod.) a mají své zastoupení v politických stranách. Z pravidelně se opakujících voleb do PS PČR vychází různě silné politické strany, které podle dosaženého úspěchu či neúspěchu ovlivňují tvorbu zahraniční politiky. Protože ale de facto neexistuje široká diskuse jak mezi politickými stranami, experty či odbornou veřejností, zahraniční politika se neustále mění (i když některé pilíře zahraniční politiky přetrvávají) a stává se nečitelnou. Jak píše T. Weiss (2009): *„Zahraniční politiku nelze dělat na stranické nebo osobní bázi. Aby Česká republika mohla prosazovat své zájmy, potřebuje k tomu intenzivní spolupráci politických stran a pravidelný, dlouhodobý dialog mezi jejich experty. Jen tak bude schopna ovlivňovat dění v Evropě a ve světě.“*. Neplatilo ale vždy, že v české zahraniční politice nebyl konsenzus. Několika

významných úspěchů se podařilo dosáhnout a ČR má potenciál dosáhnout dalších, musí však dojít ke konsenzu mezi všemi významnými aktéry. V devadesátých letech k takové shodě došlo. Všechny demokratické politické síly usilovaly o „návrat do Evropy“ reprezentovaný členstvím v NATO a EU (Drulák, Druláková 2007). Úspěchu v tomto ohledu dosáhla ČR právě díky politickému konsenzu a aktivní až ofenzivní zahraniční politice. Rovněž ve vztazích se sousedními zeměmi docházelo k úspěšnému rozvoji (Handl, Pick 2005). Pokud však došlo na řešení jiných problematických otázek, nebyla už česká zahraniční politika akceschopná a často působila roztržštěně. Příkladem může být otázka použití vojenské síly proti Miloševičově Jugoslávii v roce 1999, kdy tehdejší prezident Václav Havel vojenskou intervenci z lidskoprávního hlediska obhajoval, naproti tomu vládnoucí strana ČSSD i opoziční ODS se vyjadřovaly neurčitě, zdrženlivě až odmítavě (Hrabálek in Kořan, Hrabálek a kol. 2007).

4.3.1. Pilíře zahraniční politiky ČR

Tři základní pilíře české zahraniční politiky (bezpečnost – zajištěná vstupem do NATO, regionální spolupráce a návrat do Evropy – vstup do EU a dobré vztahy se sousedy) se dařilo plnit. Tyto základy zahraniční politiky nejsou nijak výrazněji narušovány ani občasnými změnami priorit jednotlivých vlád. Proto Drulák a Druláková (2007) považují českou zahraniční politiku za konzistentní. Nepanuje však shoda mezi politickými elitami, jak dál do budoucna pokračovat v méně významných oblastech zahraniční politiky, ale i v těchto třech hlavních otázkách.

Co se vojenských aktivit ČR týče, byl jejich rozsah v uplynulé dekádě poměrně široký. Vojáci Armády České republiky se během uplynulých 20 let stali aktivními a častými účastníky vojenských operací mimo české území. Česká republika tedy byla aktivním členem NATO (spolupracovala už před vstupem) a vysloužila si v tomto ohledu respekt ostatních členských zemí. Tato aktivita navíc přispívá k dobrým vztahům s USA, což je pro ČR v mnoha ohledech přínosné. Jak ale uvádí T. Karásek (2010) po vstupu ČR do NATO převládalo v argumentaci politiků dodržování spojeneckých vztahů a závazků. Tento typ argumentace však s postupem času a s etablováním v aliančních strukturách postupně slábne a větší váha je přikládána specificky českým politickým a bezpečnostním zájmům. ČR nemá ujasněný postoj, k současnému směřování NATO, kdy už nejde pouze o obrannou bezpečnostní politiku, ale jde i o preventivní útoky NATO v čele s USA na potenciální hrozby (např. poslední

válka v Iráku). Z tohoto důvodu můžeme očekávat, že se aktivita českých vojáků v zahraničí sníží.

Ve vztahu k EU byla shoda mezi hlavními politickými aktéry omezena na samotnou otázku vstupu do EU a na dosažení konkrétních, zejména hospodářských zájmů. Politická elita byla ideologicky rozdělena ve vztahu k budoucí formě EU (pokračující integrace), vstupu do eurozóny, vývoje zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky EU (Handl, Pick 2005). Tyto neurčité až zdržovací postoje vlády jsou vidět na příkladu otázky přijetí společné evropské měny, které se neustále odkládá, nebo na otázce lisabonské smlouvy (ČR ratifikovala Lisabonskou smlouvu dne 3. listopadu 2009 jako poslední z členských států EU). „*V Česku se v souvislosti s Evropskou unií prosadil názor, že smysl našeho členství spočívá v tom, co si z Unie vezmeme. Nejčastěji se tento přínos přepočítává na peníze z evropského rozpočtu. Nikdo nevnímá naše členství jako příležitost ovlivňovat věci, které jdou za rámec České republiky,*“ soudí Tomáš Karásek (Stuchlík 2011). Jen současný prezident V. Klaus si zachovává neměnný postoj vůči EU. Tento známý euroskeptik je častým kritikem EU a její další integrace. ČR a její integrace do EU měla zcela jistě dopad na českou zahraniční politiku, která musí být do jisté míry koordinována s politikou EU. Také se česká zahraniční politika zapojuje i do těch zahraničních problémů, o které před vstupem do EU neměla zájem. Na druhou stranu ale ČR může prostřednictvím EU dosáhnout vyšších cílů (otázkou je, jestli tuto možnost dokáže ČR efektivně využít), ve kterých by jako samostatná země těžko mohla uspět (Baun, Marek 2009). Jako samostatný stát by musela být ČR daleko vlivnější (ať už ekonomicky nebo vojensky), aby měla slovo ve světové politice.

Dobré vztahy se sousedy patřily vždy mezi priority české zahraniční politiky napříč všemi vládami. Odlišný postoj však mají vlády vůči nadnárodnímu seskupení tzv. Visegrádské čtyřce. Vlády ČSSD spolupráci Visegrádské skupiny podporovaly a slibovaly si od ní větší vliv v mezinárodní politice. Naproti tomu ODS v čele s bývalým předsedou a současným prezidentem V. Klausem byla proti politické spolupráci s tímto uskupením a přisuzuje mu malý význam. V nedávné době se však ukázalo, že V. Klaus své názory „přehodnotil“ a Visegrád začal podporovat (Šaradín 2010). Souvisí to pravděpodobně s tím, že V. Klausovi vyhovuje Visegrádská čtyřka jako platforma kritických aktivit vůči EU.

4.3.2. Nová koncepce a směřování zahraniční politiky

Od vstupu České republiky do NATO a EU, nemá česká zahraniční politika jasný cíl, čeho chce ve světě dosáhnout. ČR chybí představa, co je jejím národním zájmem. Na toto téma se u nás debata vůbec nevede. Neexistuje základní výzkum na univerzitách, v myšlenkových institutech či ve vojenských kruzích, který by přicházel s konkrétními závěry (Stuchlík 2011). Představitelé moci o zahraniční politice nediskutují. Jednotlivé strany ji nepovažují za důležitou a podřizují ji svým domácím politickým zájmům. Rozsáhlé kádrové změny, opakované reorganizace, koncepční zvraty, omezování finančních prostředků, vynucené snižování počtu pracovníků bez ohledu na objektivní nárůst požadavků – to vše výkonnost české zahraniční politiky snižovalo a snižuje. Navíc byla kapacita české politiky (jak do výkonnosti, tak šíře politického konsenzu) zjevně téměř vyčerpána naplňováním strategických priorit. Vzhledem ke kritickému omezení finančních a lidských zdrojů (viz tab. č. 1) vznikaly pochyby, zda vláda vůbec považuje zahraniční politiku za jednu z klíčových sfér fungování a rozvoje země (Handl, Pick 2005).

tab. č. 1: **Financování VSN v období 2001–2011**

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Náklady [mil Kč]	76,5	93,6	78,9	75,1	65,5	65,5	69,1	85,4	145,1	77,8	87,4
počet VSN	108	91	122	121	107	84	105	151	177	89	114

zdroj: MZV: Čerpání finančních prostředků pro vrcholné návštěvy v období 2001–2011

Neukotvenost české zahraniční politiky chce MZV pod vedením ministra K. Schwarzenberga vyřešit přijetím nové koncepce. Poslední takový dokument vznikl v roce 2003. I díky práci na tomto strategickém konceptu se alespoň trochu rozproudila v ČR debata o klíčových zahraničněpolitických tématech (Stuchlík 2011). „*Základním cílem české zahraniční politiky je zajišťovat bezpečnost a prosperitu České republiky a jejích občanů a chránit zájmy českých subjektů v zahraničí. Pro dosažení tohoto cíle působí zahraniční politika ve třech základních dimenzích, a to politické, bezpečnostní a ekonomické.*“ (Koncepce zahraniční politiky České republiky 2011).

Prioritní cíle Koncepce zahraniční politiky České republiky 2011:

- posilovat bezpečnost ČR, analyzovat hrozby a působit proti nim
- prosazovat hospodářské a obchodní zájmy ČR v zahraničí, včetně energetické bezpečnosti
- posilovat pozitivní obraz a vnímání ČR v zahraničí
- rozvíjet dobré vztahy se sousedními státy a posilovat regionální spolupráci
- podporovat akceschopnou a ekonomicky a politicky silnou Evropskou unii
- udržovat a posilovat transatlantickou vazbu
- podporovat dodržování lidských práv a demokracii ve světě (s využitím prostředků transformační a rozvojové spolupráce)
- posilovat evropskou integraci východní a jihovýchodní Evropy

4.3.2.1. Lidskoprávní dimenze

V zahraniční politice ČR a i v její nejnovější koncepci je mimo jiné kladen důraz na podporu dodržování lidských práv ve světě. Historická zkušenost a s ní související disidentská tradice se světově uznávaným V. Havlem vnesla tento rozměr do české diplomacie. Jakkoli ale zní takovýto záměr v koncepci vznešeně, prosazování v praxi je problematické a nedůsledné. ČR například aktivně působila v otázce lidských práv na Kubě, avšak Čínu za její postup vůči Tibetu či Taiwanu si netroufá kritizovat. Výjimkou byl právě V. Havel, který se proti politice Číny aktivně vystupoval a kritizoval ji. Tato rozporuplnost prestiži ČR rozhodně nepřispívá.

4.3.2.2. Východní partnerství

Česká republika podporuje myšlenku Východního partnerství. Sdílení společných hodnot bude předním kritériem ČR pro její podporu státům Východního partnerství v bilaterální rovině i v rámci EU. Česká zahraniční politika se pak v rámci bilaterálních styků, v EU i na dalších mezinárodních fórech bude zasazovat o respektování nezávislosti a územní integrity všech zemí partnerství (Koncepce zahraniční politiky České republiky 2011).

4.3.2.3. Euroatlantické vztahy

Euroatlantické vazby také patří mezi priority a to jak v hospodářské, tak i v bezpečnostní oblasti. Na multilaterální úrovni ČR spolupracuje s mezinárodními organizacemi jako NATO, OSN, EU, OECD, RE a OBSE. V souladu s Bezpečnostní strategií ČR v oblasti bezpečnosti upřednostňuje NATO před EU, ale podporuje jejich

vzájemnou spolupráci a dialog s Ruskem. Z hospodářského hlediska jsou země EU a především její jádrové země v čele s Německem velice významné pro českou ekonomiku. Tomu ČR uzpůsobuje i svou zahraniční (zahraničně ekonomickou) politiku. Na bilaterální úrovni se ČR snaží udržovat dobré vztahy, obchod i spolupráci v rozličných oblastech. V nejnovější koncepci zahraniční politiky ČR plánuje více bilaterálně spolupracovat s mocnostmi jako USA, Rusko a Čína, dále s evropskými státy především střední, západní a východní Evropy. Z ostatních států jsou důležité rozvinuté demokracie jako Izrael, Austrálie, Kanada Japonsko a Jižní Korea. Ani rozvíjející se ekonomiky jako např. Brazílie a Vietnam nejsou vynechány (Koncepce zahraniční politiky České republiky 2011). Dobré vztahy s Vietnamem má ČR už od poloviny dvacátého století, kdy byly obě země komunistické a členy RVHP a od této doby se v Československu (resp. v ČR) začala usazovat významná menšinová vietnamská populace.

4.3.2.4. Ekonomická dimenze

Mezi prioritní a neoddělitelné úkoly české zahraniční politiky patří prosazování ekonomických zájmů ČR v zahraničí, které odpovídá exportnímu charakteru hospodářství. V řadě bilaterálních relací, především v mimoevropském prostoru, jsou ekonomické a obchodní zájmy vodítkem pro práci české diplomacie. Zahraničněpolitická aktivita by měla především pomáhat při navazování kontaktů s klíčovými vládními představiteli v zahraničí, v monitorování vývoje trhů, v prosazování co nejlepších podmínek pro podnikání českých subjektů, ve vytváření sítě kontaktů nejrůznějšího charakteru, v pomoci při realizaci konferencí, veletrhů apod. Významnou roli hrají i nástroje obchodní politiky EU, kterých by měla ČR aktivně využívat. Tuto část koncepce zahraniční politiky detailně rozpracovává Exportní strategie České republiky pro období 2012 až 2020, která shrnuje celkovou vizi proexportních aktivit státu, jejich cíle a rovněž opatření, jejichž prostřednictvím má dojít k naplnění těchto cílů (Exportní strategie České republiky 2012–2020). Jak se ČR daří v této oblasti působit, se snaží odpovědět výzkumná část v kapitole č. 5.6. o vlivu VSN na export a PZI.

4.4. Shrnutí

Sepsat koncepci není příliš složité, těžším úkolem však je dát koncepci konkrétní náplň. Vytyčené priority jsou dobré, jen je ČR musí efektivně naplňovat a to jde pouze aktivní a zároveň soudržnou zahraniční politikou. Jestli se tak ovšem bude dít, bude záležet především na politických elitách a jejich ochotě a snaze se dohodnout na kompromisu, který bude pro ČR z dlouhodobého hlediska přínosný.

5. Výzkum

Hlavním cílem této práce je zmapovat teritoriální proměny české zahraniční politiky od roku 1993 (vznik samostatné České republiky) do roku 2011 v souvislosti s významnými událostmi.

5.1. Výzkumné otázky a hypotézy

1) Měnila se teritoriální struktura české zahraniční politiky v souvislosti s proklamovanou zahraničněpolitickou orientací dvou hlavních stran ODS a ČSSD, respektive vládních koalic, které vytvořily?

hypotézy:

H1a. ODS zdůrazňuje transatlantickou orientaci na USA, Francii a dále na UK (tzn. nejvíce delegací bude směřovat právě do těchto států), ČSSD se zaměřuje spíše na Německo, Visegrádskou skupinu a Rusko.

H1b. Zahraničněpolitické aktivity směřují především do EU, z konkrétních států nejvíce do Německa, na druhém místě do Slovenska.

2) Proměnila se zahraničněpolitická aktivita po vstupu ČR do NATO a EU?

hypotézy:

H2. V období před vstupem byla zahraniční politika teritoriálně diversifikovanější, po začlenění se zahraničněpolitické aktivity koncentrují na státy EU a NATO.

3) Mají zahraniční cesty politiků vliv na zahraniční obchod ČR?

5.2. Data

Základním zdrojem dat pro vytvoření vlastní databáze zahraničních cest politiků v období 1993–2011 se stala usnesení vlády České republiky (dále jen vláda), usnesení orgánů PS PČR, konkrétně organizačního výboru (ORGV) a zahraničního výboru (ZAHV). Usnesení se dle zákona archivují a jsou v současné době k dispozici i v elektronické podobě na webových stránkách vlády a PS.

Vláda projednává a schvaluje významné diplomatické cesty politiků, tzv. vrcholné státní návštěvy (VSN), kterých se zúčastňuje prezident, premiér, ostatní členové vlády nebo jejich zástupci spolu se zbytkem delegace (schvalovací proces je upravován již od 16. září 1992 usnesením vlády č. 555, později byla tato pravidla a doporučení několikrát přepracována s nejzásadnější změnou v roce 2002 v usnesení č. 506, kterým se celý proces přípravy, schvalování delegací řídí dodnes. V praxi to tak ale vždy není.). Každé takové usnesení musí mimo jiné obsahovat důvod uskutečnění zahraniční cesty, cílovou destinaci, počet členů oficiální delegace a doprovodu (tj. členů, jejichž cesta je hrazena z rozpočtových prostředků vyhrazených pro VSN), termín cesty a způsob financování, což jsou stěžejní informace pro tuto bakalářskou práci. Ovšem při prozkoumávání těchto usnesení bylo zjištěno, že v mnoha případech některé tyto informace chybí, nebo jsou neúplné (o tom, jak se v takových případech postupovalo, viz kapitola č. 5.3.). Z uvedených dat byla posléze vytvořena databáze (viz příloha č. 3), již bude využívat následující analytická kapitola.

Cesty nevládních politiků (tzn. běžných poslanců a senátorů) od roku 1995 projednává a schvaluje ORGV, kdy byla tato kompetence zahrnuta v novém zákoně o jednacím řádu PS. Do této doby byly delegace vysílány na základě rozhodnutí ZAHV. Stejně jako u VSN byly klíčové informace týkající se účelu mise a počtu delegátů. Tato usnesení jsou volně k dispozici v elektronické podobě na webových stránkách PS v sekci jednotlivých výborů.

Informace o zahraničním obchodu podle hlavních zemí (vývoz, dovoz, obchodní bilance) ČR pochází ze statistických ročenek ČR za roky 2001, 2004, 2006 a 2011 vydávaných Českým statistickým úřadem (ČSÚ). Rok 2011 není ještě v ročenkách zpracován, a proto kromě již zmíněných publikací byla využita elektronická databáze zahraničního obchodu, nacházející se na webových stránkách ČSÚ.

Příliv PZI do ČR monitoruje Česká národní banka (ČNB). Do roku 2000 probíhal sběr dat o PZI jiným způsobem a nejsou proto tak podrobná jako po roce 2000. Tyto údaje jsou k dispozici na webových stránkách ČNB.

5.3. Metodika

Základním cílem práce je pokus o objektivizaci zahraniční politiky, resp. té její části, kterou představuje zahraničněpolitická aktivita vyjadřovaná zahraničními cestami politiků. Analýza vychází z předpokladu, že teritoriální distribuce a intenzita zahraničně politických aktivit (cest) odráží základní orientaci i cíle zahraniční politiky. Prvním krokem analýzy tak bylo vytvoření úplného přehledu (databáze) zahraničních cest všech relevantních politiků, tj. členů vlád a obou komor parlamentu (nejsou zahrnuty cesty regionálních politiků, hejtmanů) za celé období od vzniku České republiky. Při sběru dat se ale vyskytlo několik problémů. Ve vládních usneseních nezářídka chyběl přesný počet členů delegace. V takových případech se těm konkrétním cestám přiřazoval doporučený počet členů delegace podle typu zahraniční cesty (u prezidenta 7 členů delegace + 10 členů doprovodu, u premiéra 7 + 5, u ministra celkem 6 členů). V několika málo usneseních chyběla i cílová destinace, v takových případech bylo potřeba speciálně o tuto informaci požádat MZV a Úřad vlády.

Druhým krokem bylo hodnocení významu jednotlivých cest, tj. vážení (obodování) každé zahraniční cesty na základě účasti vrcholných politiků a velikosti delegace. Každá delegace je obodována podle počtu členů delegace, přičemž důležitým delegátům je přiřčena větší váha a jsou více obodováni. Za člena delegace se počítali delegáti, alternující delegáti a doprovod. Každý účastník má přidělen minimálně jeden bod. Významní účastníci delegace (to se týká pouze VSN) byli obodováni vyššími hodnotami. Za prezidenta ČR je 5 bodů, za premiéra 7 bodů (prezident je ohodnocen méně body, vzhledem k menšímu významu v hierarchii výkonné moci – ČR představuje klasický parlamentní systém, v jehož rámci nejvyššími pravomocemi disponuje předseda vlády, prezident v tomto hodnocení zaujímá 2. místo, neboť jeho role je především reprezentativní), za ministra zahraničních věcí, obrany a průmyslu a obchodu 3 body (ministr zahraničních věcí spolu s ministrem průmyslu a obchodu mají ze všech ministrů největší vliv na utváření zahraniční politiky, ministr obrany zahraniční politiku neutváří tak významně, ale protože bezpečnost státu patří mezi priority, je i ministr obrany ohodnocen více body než zbytek ministrů), za ostatní ministry

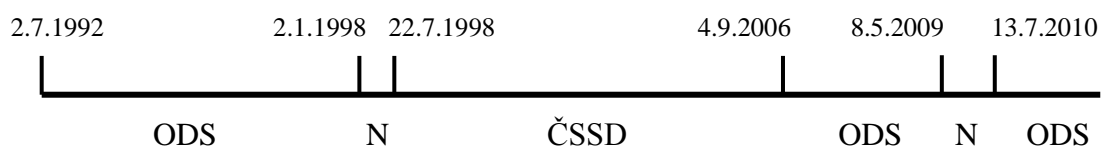
a místopředsedy vlády pro evropské záležitosti a pro hospodářství 2 body. Delegace poslaneckých výborů byly obodovány pouze podle počtu členů delegace (tedy jedním bodem za každého účastníka).

Zahraniční cesty se zpravidla plánují dlouhou dobu dopředu. Členové vlády musí písemně informovat předsedu vlády a ministra zahraničních věcí nejpozději poslední kalendářní den v měsíci o svých plánovaných zahraničních cestách v následujícím kalendářním měsíci. Jen v naprosto neodkladných záležitostech se může toto pravidlo obejít. Zejména z těchto důvodů se proto budou zahraniční mise zjednodušeně analyzovat podle roků, ve kterých došlo k jejich realizaci.

5.4. Zahraniční politika ODS a ČSSD

Od vzniku samostatné České republiky 1. ledna 1993 dominovaly na České politické scéně dvě hlavní politické strany, a to Česká strana sociálně demokratická (ČSSD) a Občanská demokratická strana (ODS). Tyto dvě strany, jako nejsilnější, vytvářely ve sledovaném období 1993–2011 vlády (většinou koaliční) a měly hlavní slovo v prosazování zahraniční politiky (výjimkou byla dvě krátká období, kdy vládly tzv. úřednické vlády s omezeným mandátem: vláda Josefa Tošovského a vláda Jana Fischera). Jak ale bylo popsáno v kapitole 4.2., vytváření zahraniční politiky je komplikovaný proces, ve kterém hraje roli velké množství faktorů a aktérů (MZV, MPO, prezident a další), a proto hodnocení, které je předkládáno níže, je do určité míry zjednodušené a zkreslené. Jinými slovy, hlavní vládní politické strany mají sice dominantní slovo v utváření zahraniční politiky, nicméně ta je kompromisem vzešlým z jednání jednotlivých aktérů a působení okolí.

obr. č. 1: **Období vládnutí ODS a ČSSD v letech 1992–2011**

zdroje: Úřad vlády ČR: Přehled vlád ČR (online [cit. 2012-06-06])
pozn: N-nestranná (úřednická) vláda

ODS už od počátku svého vzniku směřovala svou zahraničněpolitickou orientaci na západní demokracie. Klíčový význam v její zahraniční koncepci mají transatlantické

vztahy s USA (mimo jiné jako garanta bezpečnosti), a proto jednou z priorit ODS bylo začlenění České republiky do NATO. ODS se dále zaměřuje na spolupráci s velkými evropskými demokraciemi jako je Francie a Spojené království (UK). Další prioritou ODS byla integrace ČR do Evropy (tj. plné členství v EU). Představitelé ODS však neustále zdůrazňují ekonomické aspekty integrace (volný trh), nikoli politické a institucionální (chtějí spojenou Evropu, která je složená ze suverénních států bez celoevropských institucí). Posledním významným cílem ODS jsou dobré vztahy se sousedními zeměmi (především se Slovenskem). Naopak ODS nepodporuje přílišnou spolupráci s Ruskem, resp. prosazuje spolupráci pouze v hospodářské oblasti (volební programy ODS do Poslanecké sněmovny 1992–2010).

Vize zahraniční politiky České republiky podle ČSSD se od směřování ODS odlišuje, nicméně některé priority mají obě strany stejné. ČSSD považovala vstup ČR do NATO za nutnou podmínku pro zajištění bezpečnosti země a podporuje i rozvoj spolupráce mezi EU a NATO. Dále klade ČSSD důraz na budování účinné společné zahraniční, bezpečnostní, ale i obranné politiky EU a na další posilování role EU na mezinárodní scéně. Kromě toho podporuje zvyšování role dalších mezinárodních organizací, např. OSN. Mezi hlavní cíle ČSSD patří rovněž rozvíjení spolupráce s Německem. Dále ČSSD prosazuje užší spolupráci se zeměmi Visegrádu s velkým důrazem na Slovensko. ČSSD chce budovat tzv. Východní partnerství, včetně větší spolupráce s Ruskem (volební programy ČSSD do Poslanecké sněmovny 1992–2010).

Celkově se ale dá říci, že zahraniční politika v případě obou nejsilnějších stran nepatří k prioritám českých vlád (převažují vnitřní témata, reformy), zejména v období složitějšího sociálně ekonomického vývoje (za krizí).

5.4.1. Zahraničněpolitické aktivity během vlád ODS a ČSSD

V této části bude kladen důraz především na zahraniční cesty vyslané a schválené vládou, tj. vrcholné státní návštěvy (VSN), které tvoří jádro české zahraniční politiky. Delegace vysílané výbory PS PČR mají o poznání menší význam (viz. kapitola 4.2.), což je zohledněno i kvantitativním vyjádřením (bodování). Zkoumat se budou vybrané státy preferované dvěma nejsilnějšími politickými stranami vyjma Slovenska, které je považováno za prioritu ČSSD i ODS.

Od roku 1993, respektive už od 2. 7. 1992 do 2. 1. 1998 byly u moci dvě po sobě následující vlády ODS s premiérem Václavem Klausem. Po nich následovalo krátké

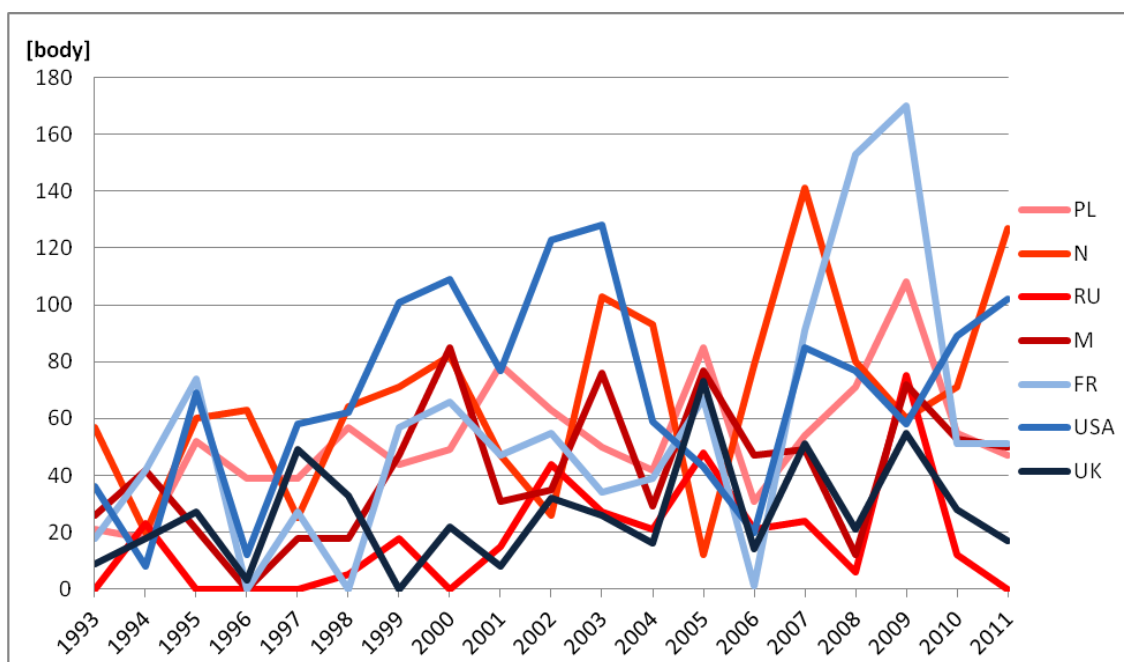
přechodné období úřednické vlády Josefa Tošovského (2. 1. 1998–17. 7. 1998). Po předčasných červnových volbách se dostává k moci ČSSD na doposud nejdelší dobu (22. 7. 1998–4. 9. 2006), během níž se vystřídal v pozici premiéra hned několik osob: Miloš Zeman, Vladimír Špidla, Stanislav Gross a Jiří Paroubek. Od 4. 9. 2006 do 8. 5. 2009 se do čela dostává opět ODS s ministerským předsedou Mirkem Topolánkem. Po vyslovení nedůvěry jeho vládě se dostává k moci v pořadí již druhá úřednická vláda, tentokrát pod vedením Jana Fischera (8. 5. 2009–13. 7. 2010), která dovedla Českou republiku k předčasným volbám. Od 13. 7. 2010 tvoří vládnoucí koalici ODS, TOP09 a VV/LIDEM pod vedením premiéra Petra Nečase.

VSN do zemí preferovaných podle volebních programů ODS a ČSSD mírně kolísají (viz obr. č. 2). Ač se to na první pohled nezdá, rozdíly jsou častokrát způsobeny několika málo cestami (např. jedna průměrná cesta prezidenta s delegací bývá ohodnocena cca 15 body). Během první vlády ODS (1993–1997) postupně nabývají na významu USA a UK. Kontakty se zeměmi Visegrádu spíše stagnují, zčásti proto, že Klausova vláda koncept Visegrádu odmítala a označovala ho za chybný. V případě Ruska došlo ke stagnaci, protože bylo upozaděno ve prospěch západních demokracií kvůli komplikované společné minulosti i nestabilitě v tomto období. V neutrálním období v roce 1998 (kdy vládla přechodná úřednická vláda) nedošlo k žádné výrazné změně. Tošovského vláda pokračovala v již nastavených kurzech předchozích vlád, kdy šlo především o uskutečňování dalších nezbytných kroků nutných k přijetí ČR do NATO a EU (Fajmon 2000).

V dlouhém osmiletém období, kdy vládla ČSSD (1998–2006), došlo ke zvyšování podílu vyslaných delegací u všech zkoumaných zemí (mimo jiné zvýšením finančních prostředků na zahraniční politiku). Zahraniční kontakty s Německem byly častější i díky vládě sociálnědemokratické strany Gerharda Schrödera (SPD) v Německu, s níž měla ČSSD dobré vztahy. ČSSD vytvořila novou koncepci zahraniční politiky, v níž oživila myšlenku Visegrádu (Maďarsko i Polsko si v tomto období polepšily). Již před rokem 1999 postupně gradovaly cesty do USA v souvislosti se vstupem ČR do NATO, ke kterému nakonec došlo na jaře 1999. Do USA bylo v tomto roce vysláno mnoho delegací s celkovou hodnotou 101 bodů. Absolutního vrcholu však bylo dosaženo v roce 2003 (a to 128), kdy si Špidlova vláda stanovila jako jednu z priorit aktivní působení v rámci NATO a boj proti terorismu (Kuksa 2009). V tomto časovém úseku nabývá silně na významu Rusko, do kterého cestuje relativně stabilní počet delegací.

Během další vlády ODS si v letech 2007–2008 výrazně polepšily Francie s Německem. Rusko od této doby až do roku 2011 postupně ztrácí (výjimku představuje rok 2009 díky zvýšené zahraničněpolitické aktivitě prezidenta V. Klause). V době českého předsednictví v Radě EU došlo celkově ke zvýšení zahraničněpolitické aktivity, což se projevuje mimo jiné nárůstem počtu delegací vysílaných do celého světa, především pak do Evropy. České předsednictví měla na starosti v poslední fázi druhá úřednická vláda, která směr zahraniční politiky předchozí vlády příliš neměnila. Po jeho skončení došlo ke skokovému poklesu zahraničních misí způsobenému zkrácením finančních prostředků na zahraniční politiku a ukončením českého předsednictví v Radě EU. Ze sledovaných států byl nejvýraznější propad u Francie. Během současné vlády ODS dochází opět k postupnému nárůstu cest do USA a Německa, zatímco Rusko a UK ztrácejí.

Obr. č. 2: Vývoj počtu VSN v období 1993–2011

pozn. na ose y systém bodování viz kap. 5.3.

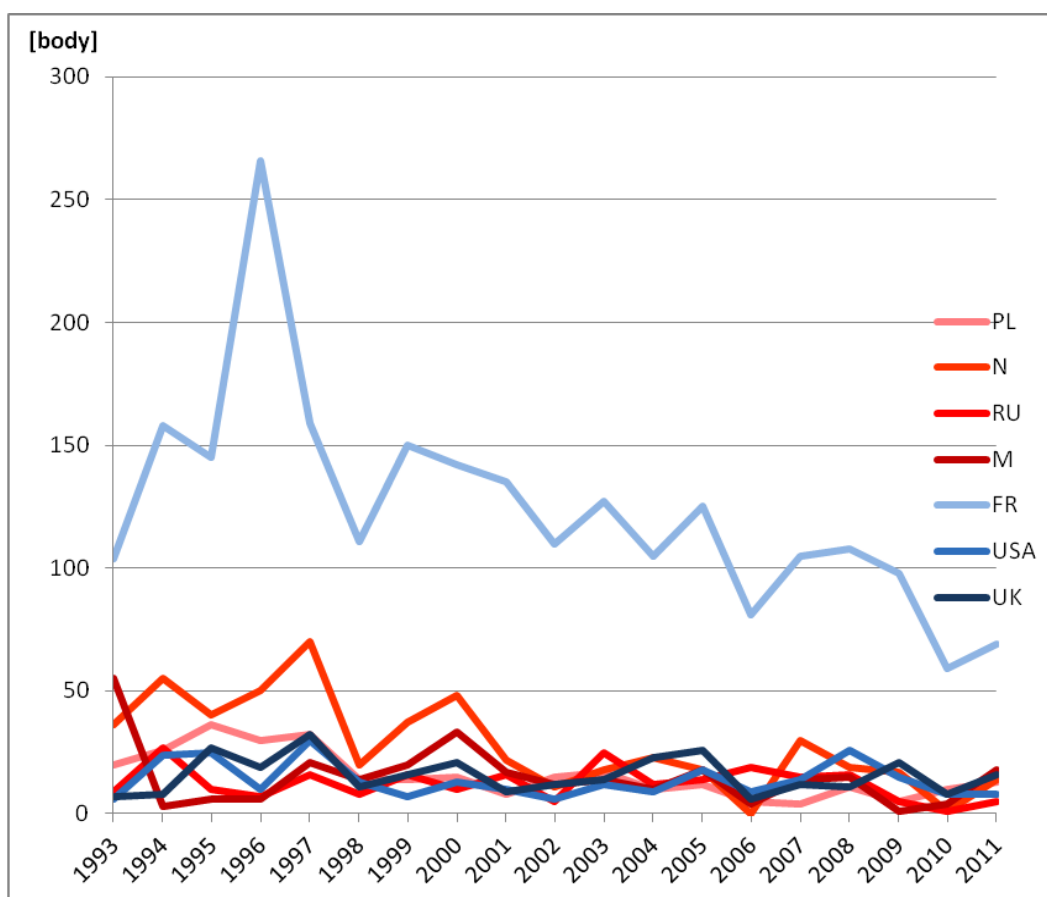
PL-Polsko, N-Německo, RU-Rusko, M-Maďarsko, FR-Francie, USA-Spojené státy americké, UK-Spojené království
odstíny modré barvy jsou vyznačeny státy preferované ODS, u odstínů červené ČSSD (stejně i u dalších grafů)

zdroje: Úřad vlády ČR: usnesení Vlády ČR (1993–2011)

Stálé parlamentní delegace zastupují Poslaneckou sněmovnu a Senát v parlamentních shromážděních Meziparlamentní unie a mezinárodních organizací jako například NATO, Rada Evropy (RE se sídlem ve Štrasburku), Středoevropská iniciativa (SEI v Terstu) a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE ve Vídni). Účast v těchto institucích má spíše symbolický a deklaratorní charakter, což znamená,

že ČR se hlásí k demokratickým principům a multilaterálnímu přístupu, jež tyto organizace ztělesňují (Zelinka in Kořan, Hrabálek a kol. 2007). Nejvíce akcí je spojeno s aktivitami Rady Evropy ve Štrasburku, případně v Paříži, čímž vzniká markantní rozdíl ve srovnání s jinými zeměmi. I v porovnání s nejvýznamnější zemí pro ČR – Německem, je rozdíl obrovský. Tyto cesty na mezinárodní setkání také patří do zahraniční politiky, nicméně se nemusí jednat o politiku vládní, jelikož parlamentní výbory jsou do značné míry na vládní zahraniční politice nezávislé. Vzhledem k malému významu těchto cest jim tato práce přisuzuje okrajovou roli. Ze zpracovaných výsledků nelze vysledovat podobné trendy jako u VSN. Vyšší intenzita vysílání delegací po vstupu do NATO nebo EU zde není vůbec patrná (viz obr. č. 3). Proto lze jen těžko vyvozovat závěry a delegace PS PČR slouží jen k dokreslení situace.

Obr. č. 3: Vývoj počtu delegací PS PČR v období 1993–2011

zdroje: PS PČR: usnesení ZAHV (1993–1995), usnesení ORGV (1995–2011)

pozn. v roce 1996 dosáhly cesty do Francie hodnoty 266 bodů

Hypotéza 1a, že za vlády ODS byly vysílány delegace více do USA, UK a Francie a za vlády ČSSD nejvíce do Německa, států Visegrádu a Ruska, se podle

zjištěných výsledků potvrdila jen zčásti. Během vlád ODS se oproti vládám ČSSD jezdilo celkově více do Německa, Francie a UK. Za vlády ČSSD se častěji cestovalo jak do EU jako celku, tak i do jádrových zemí, ale také do zemí Visegrádu, Ruska a překvapivě i do USA (viz. tab. č. 2).

tab. č. 2: **VSN podle vlád ODS a ČSSD v období 1993–2011**

[body]	EU 26	EU 15	Německo	Francie	UK	Visegrád	USA	Rusko
ODS	4619	3189	573	456	195	935	447	53
ČSSD	5348	3332	434	365	177	1415	640	173

zdroje: Úřad vlády: usnesení Vlády ČR (1993–2011)

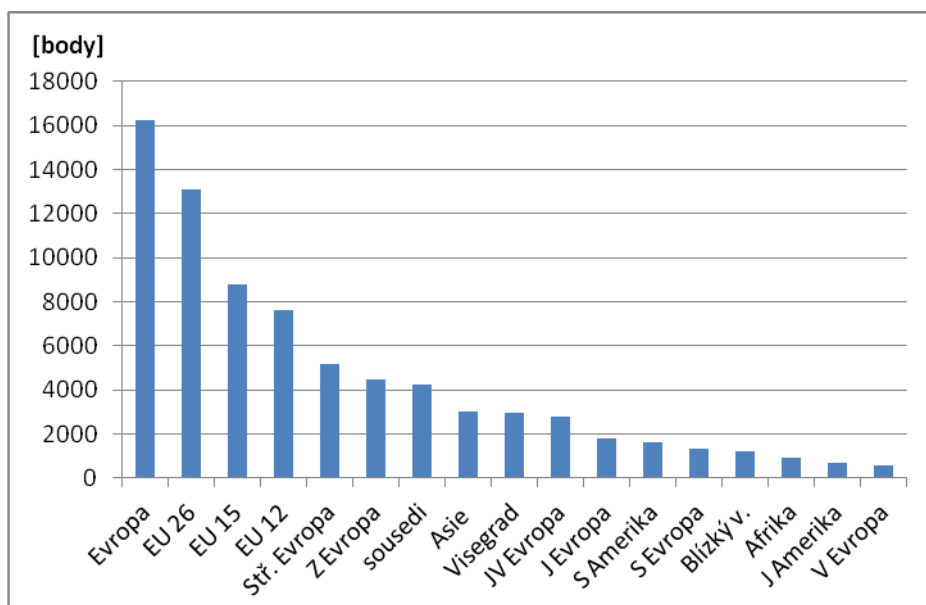
V intencích politickoekonomického významu Evropské unie se tato část práce zabývá celkovým objemem zahraničních cest do EU v porovnání s ostatními světovými makroregiony.

Teritoriální struktura zahraničních cest se měnila s měnícím se počtem členů EU, která se neskládala vždy z 27 států, jako je tomu dnes. V roce 1993 (odkdy začíná analytická část této práce) měla 12 členů, a to: Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Irsko, Dánsko, UK, Řecko, Portugalsko a Španělsko. Při čtvrtém rozšiřování v roce 1995 se k EU připojily ještě Finsko, Rakousko a Švédsko. V roce 2004 se EU rozšířila celkem o 10 států včetně ČR (Litva, Lotyšsko, Estonsko, Polsko, Maďarsko, Slovensko, Slovinsko, Malta, Kypr). A při zatím posledním rozšiřování v roce 2007 se připojily Bulharsko s Rumunskem. Kvůli měnícímu se počtu členů ve zkoumaném období bude tato část popisovat zahraniční aktivity vzhledem ke stavu, v jakém byla EU po čtvrtém a posledním rozšíření.

Obr. č. 4 vyjadřuje preference české zahraniční politiky na úrovni světových makroregionů (Evropa jako nejdůležitější region byla rozdělena do několika oblastí). Jako zajímavost je do grafu vybrána i Visegrádská skupina a státy sousedící s ČR, z Asie byla vyčleněna oblast Blízkého východu jako tradiční zájmový region ČR. Jak se dalo očekávat, Evropa zaujímá s přehledem první pozici s 16 216 body, a převyšuje tak více než pětikrát druhý kontinent v pořadí – Asii. Do EU 26 (EU 27 bez České republiky) směřuje 80,8 % všech VSN v rámci Evropy. Do EU 15 to je o 26,5 p.b. méně, tzn. 54,3 % VSN v rámci Evropy. Zrelativizujeme-li tyto zahraniční delegace na celkový objem všech VSN do celého světa, dostane se EU 26 na 58 % a EU 15 na 39 %.

Prvních 7 míst zabírá v grafu Evropa a její dílčí části. To značí výrazné dominantní postavení Evropy, respektive EU v zahraniční politice ČR. Tuto skutečnost lze vysvětlit blízkostí evropských států k ČR, a to jak prostou geografickou vzdáleností, tak i blízkostí socioekonomickou a kulturní, která je dána dlouhodobým společným vývojem se vzájemnými intenzivními kontakty už od dob dávné minulosti. S ostatními světovými regiony není ČR tak úzce spjata. Celý makroregion Asie zaujímá se 3011 body až 8. místo za celkem, jež tvoří sousední státy ČR. Většina zemí Asie se z hlediska socioekonomického a kulturního od ČR velmi odlišuje. Na druhou stranu je ale oblast Blízkého východu tradiční zájmovou oblastí české zahraniční politiky (zvláště Izrael, jako dlouhodobý spojenec často hostí české diplomatické návštěvy) a také zvyšující se ekonomický potenciál rozvojových zemí Asie v čele s Čínou přispívá k většímu zájmu českých politiků a podnikatelů o Asii. Za Asií se umístily další 3 evropské regiony a za nimi se s malým odstupem nachází Severní Amerika s 1609 body, z toho na USA připadá 81,8 % vážených cest. Na posledních místech se nacházejí nejméně navštěvované regiony jako je Afrika a Austrálie a Oceánie. Předposlední místo obsadila opomíjená východní Evropa. Do budoucna však můžeme očekávat větší angažovanost ČR v této oblasti v souvislosti s myšlenkou Východního partnerství, kterou ČR podporuje (Koncepce zahraniční politiky ČR 2011).

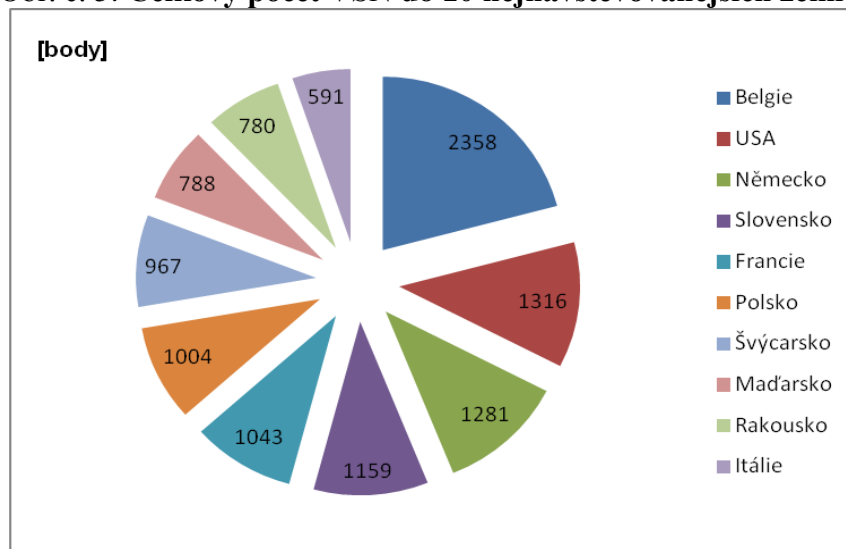
Obr. č. 4: Celkový počet VSN do světových regionů v období 1993–2011

zdroje: Úřad vlády: usnesení Vlády ČR (1993–2011)

Dominantní postavení Evropy a Evropské unie v rámci české zahraniční politiky představuje banální poznatek. Ale Evropa, stejně jako EU, je z hlediska geopolitického a ekonomického významu a (intenzity) zahraničně politických aktivit vnitřně značně heterogenním celkem. V jejím rámci se nachází jak několik dominantních států, tak i státy, do kterých se prakticky vůbec nejezdí. Na obr. č. 5 je vyznačeno 10 nejnavštěvovanějších států z celého světa. Z toho, co bylo zmíněno výše, nemůže překvapit, že 9 z 10 těchto států se nachází právě v Evropě. Bez existence EU by Belgie nebyla zdaleka tak preferována v naší zahraniční politice. Belgie skokově nabyla na významu po vstupu ČR do EU a při českém předsednictví v Radě EU. Jediným mimoevropským státem jsou USA, které se umístily na 2. pozici za Belgií, i když se značným odstupem (viz tab. č. 3). Další státy v pořadí už za sebou následují plynule. Německo jako nejvýznamnější obchodní partner, který je zároveň i sousední zemí s nejdelší hranicí, zaujímá 3. místo. Hned za ním na 4. místě se nachází Slovensko. Časté diplomatické kontakty se Slovenskem jsou dány dlouhou společnou historií, velmi dobrými vzájemnými vztahy, společnými zájmy a obchodem (v porovnání s Německem, je však vzájemný obrat zahraničního obchodu několikanásobně nižší) (Statistické ročenky ČR 2001, 2004, 2006 a 2011). Švýcarsko patří také mezi významné obchodní partnery ČR, ale tak velký počet VSN do této země se tím vysvětlit nedá. Švýcarsko má silné postavení co se týče hostitelství mezinárodních summitů či konferencí, které se konají zpravidla v Ženevě. Těchto mezinárodních setkání se zástupci ČR pravidelně zúčastňují.

Obr. č. 5: Celkový počet VSN do 10 nejnavštěvovanějších zemí v období 1993–2011

zdroje: Úřad vlády: usnesení Vlády ČR (1993–2011)

Tab. č. 3: **10 nejvýznamnějších států v zahraničních stycích**

[body]	1993–97	1998–2002	2003–2007	2008–2011	celkem	celkem [%]
Belgie	114	222	755	1267	2358	10,4
USA	183	472	335	326	1316	5,8
Německo	225	290	428	338	1281	5,7
Slovensko	99	415	352	293	1159	5,1
Francie	161	225	232	425	1043	4,6
Polsko	169	292	262	281	1004	4,4
Švýcarsko	213	248	297	209	967	4,3
Maďarsko	107	216	278	187	788	3,5
Rakousko	109	185	360	126	780	3,4
Itálie	108	183	213	87	591	2,6

zdroje: Úřad vlády; usnesení Vlády ČR (1993–2011)

Hypotéza 1b, že zahraničněpolitické aktivity směřují především do EU, z konkrétních států nejvíce do Německa a na druhém místě do Slovenska, se potvrdila jen zčásti. První část hypotézy o VSN do EU se prokázat podařilo, a to u EU 26 i EU 15. Do EU 26 jelo v období 1993–2011 58 % VSN ze všech VSN vyslaných z ČR a v případě EU 15 to bylo 39 %. Dalším světovým regionem v pořadí byla Asie jen s 13,3 % VSN.

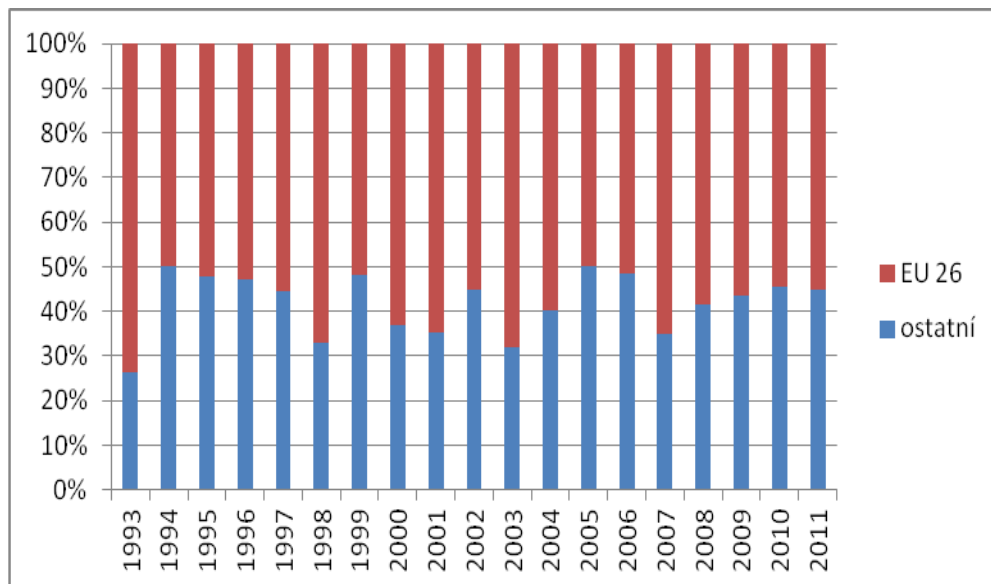
Německo ani Slovensko oproti předpokladům nepatří mezi dva nejvíce navštěvované státy. Jednoznačné první místo Belgie s 10,4 % všech VSN z ČR je dáno skutečností, že Brusel je hlavním městem EU a NATO. S odstupem na 2. místě je USA s 5,8 % VSN. Německo se Slovenskem jsou až na 3. a 4. místě s 5,7 % a 5,1 % VSN ze všech VSN vyslaných z ČR. Tato část hypotézy se tedy nepotvrdila.

5.4.2. NATO a EU a jejich vliv na zahraničněpolitické aktivity ČR

Po pádu komunismu se Československo přihlásilo k západní politické tradici a ke kultuře Západu. Součástí „návratu do Evropy“ bylo jak myšlenkové odstříhnutí se od Východu, tak rozluka institucionální (Waisová 2011). Druhá výzkumná otázka se zabývá tím, jestli tento „návrat do Evropy“ (který je prezentován zejména jako zapojení do dvou nejvýznamnějších mezinárodních uskupení – NATO a EU) lze pozorovat na zahraniční aktivitě politiků. Hypotéza 2 předpokládá, že po vstupu ČR do NATO a EU se bude pozornost české zahraniční politiky obracet na členské státy těchto integrací ve větší míře oproti minulosti.

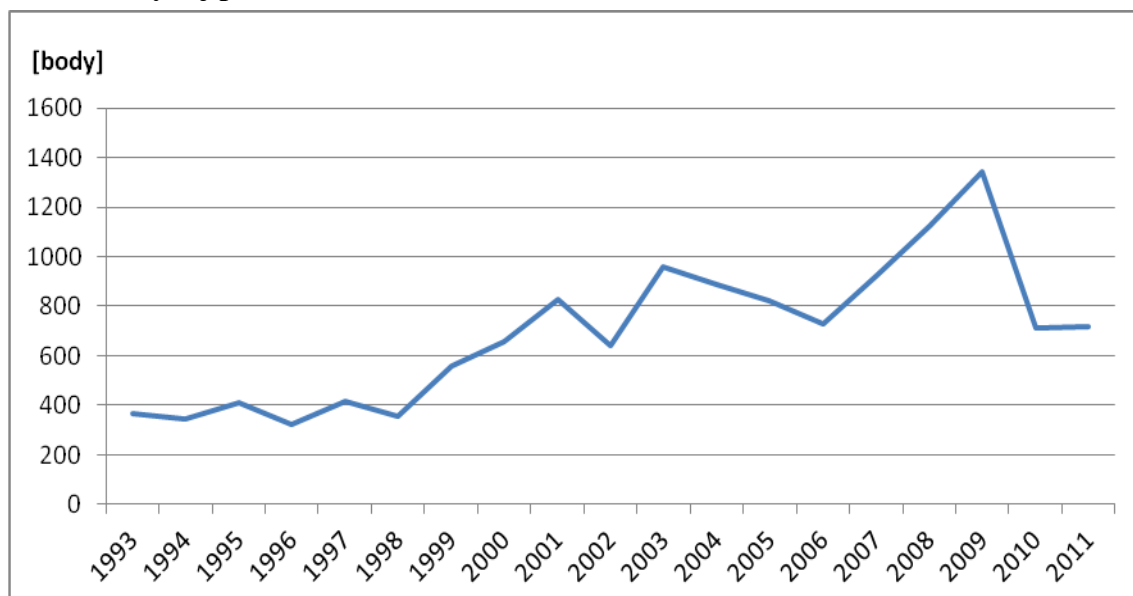
Hlavním cílem ČR z pohledu zahraniční politiky byl už od sametové revoluce a pádu komunismu vstup do EU a NATO. Vzestupný trend počtu VSN do EU 26 v období před vstupem je patrný až od roku 1996, kdy ČR oficiálně podala žádost o členství (viz obr. č. 6 a 7), ale zahraniční aktivita se v této době stupňovala i jinde, takže vyjádřeno v podílu ke zbylým VSN, vzestup sice zaznamenán byl, ale velmi nízký (viz obr. č. 6). Propad mezi lety 1998 a 1999 lze vysvětlit existencí přechodné úřednické vlády premiéra J. Tošovského, která neměla politický mandát k realizaci jakékoliv zásadnější a aktivnější zahraniční politiky. Následný vznik velice proevropské vlády ČSSD dodal zahraniční politice nový impuls, VSN do zemí EU tak byly na vzestupu. Z obou grafů (viz obr. č. 7 a 8) je patrný významný propad v roce 2006, který lze přičítat zejména domácí krizi, eventuálně rezervovaným postojům vlády ODS vůči EU. Od tohoto propadu je opět patrný vzestupný trend až do roku 2009 v souvislosti s přípravou na české předsednictví v Radě EU. Podobně jako v předchozím případě jde o vzestup v absolutních hodnotách (viz obr. č. 7), v relativních číslech byl zaznamenán také růst, ale nikoli přesvědčivý. Za sledované období 1993–2011 jsou pozorovatelné dva významné vrcholy v počtu obodovaných VSN, a to v roce 2003 (gradace jednání o vstupu ČR do EU) a v roce 2009 během českého předsednictví.

Obr. č. 6: Vývoj podílu VSN do zemí EU 26 v období 1993–2011

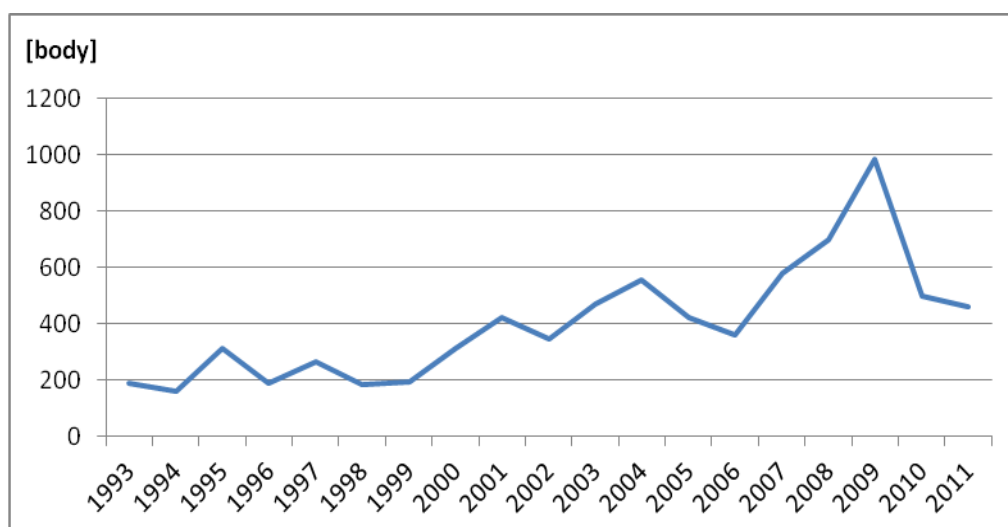
zdroje: Úřad vlády: usnesení Vlády ČR (1993–2011)

Obr. č. 7: Vývoj počtu VSN do zemí EU 26 v období 1993–2011

zdroje: Úřad vlády: usnesení Vlády ČR (1993–2011)

Obr. č. 8: Vývoj počtu VSN do zemí EU 12 v období 1993–2011

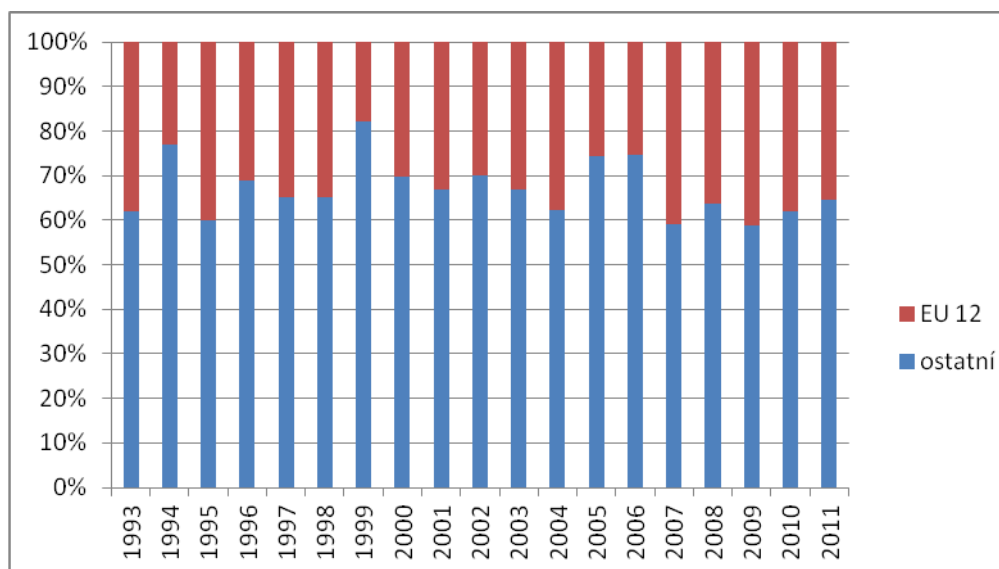

zdroje: Úřad vlády: usnesení Vlády ČR (1993–2011)

Výrazný propad počtu VSN do EU 26 v roce 2010 na 53 % hodnoty v roce 2009, zdánlivě nemá žádné opodstatnění. Důvodem není pouze konec českého předsednictví v Radě EU, ale také světová ekonomická krize, kvůli níž současná vláda P. Nečase šetří vládní výdaje i na zahraniční cesty. Tento zásadní pokles však není tolik znát na obr. č. 6, kde jsou VSN do EU 26 vyjádřeny jako procentní podíly vzhledem ke všem VSN. V roce 2011 je naopak vidět relativní vzestup. Důvod je opět zřejmý. Vláda

sice šetří výdaji na zahraniční cesty, ale omezuje především nákladné dlouhé cesty do vzdálených zemí, takže je blízká Evropa více preferovanou cílovou destinací (zejména státy střední Evropy).

Obr. č. 9: Vývoj podílu VSN do zemí EU 12 v období 1993–2011

zdroje: Úřad vlády: usnesení Vlády ČR (1993–2011)

U zahraničních návštěv do EU 12 (tj. do jádrových zemí EU) by měla být koncentrace VSN lépe pozorovatelná, protože těchto 12 států bylo součástí EU během celého sledovaného období. Oproti VSN do EU 26 (obr. č. 6) je vidět u EU 12 (obr. č. 9) větší rozkolísanost, která je způsobena především chybějícími státy střední Evropy, do kterých jezdily VSN stabilně v hojném množství. Při srovnání období před vstupem a po vstupu ČR do EU je patrná vyšší intenzita VSN do EU 12 po roce 2004. Celkem za období 1993–2003 bylo do EU 12 vysláno 31,5 % všech VSN a v období 2004–2011 již 35,1 % všech VSN, tzn. že česká zahraničněpolitická aktivita se po vstupu do EU zřetelně více soustřeďuje na země původní EU 12.

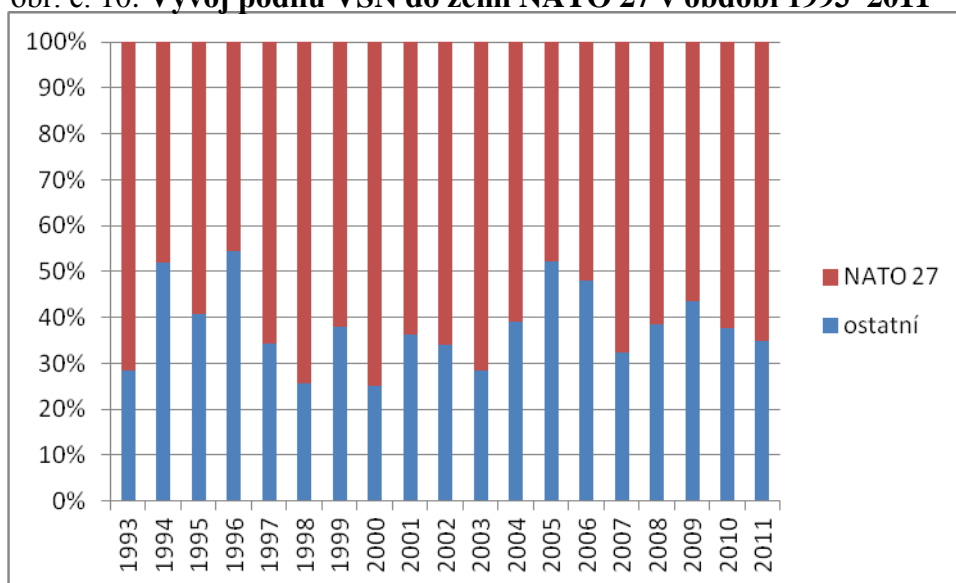
Z hlediska bezpečnosti bylo a je pro ČR prioritou členství v NATO. ČR považuje za hlavní garanci své bezpečnosti členství v Severoatlantické alianci a spojení s jejím nejsilnějším článkem – USA. Jako tradiční zastávce euroatlantických vztahů má ČR zájem na další posilování spolupráce NATO s EU (Kuksa 2009). Všechny dosavadní vlády od vzniku samostatné České republiky NATO

podporovaly, mimo jiné si tuto oblast zahraniční politiky zařadily do programových prohlášení vlády. Například pražskému summitu NATO, který se konal v roce 2002, přikládala tehdejší vláda velký význam.

Jak už bylo popisováno výše, evropské státy jsou vzhledem k ostatním státům světa českou zahraniční politikou více preferované. Členské státy NATO jsou většinou i členem EU. Pouze sedm států NATO není zároveň v EU (USA, Kanada, Island, Norsko, Turecko, Albánie a Chorvatsko) a z nich se pouze dva nacházejí mimo Evropu. Do těchto sedmi států míří 16 % z celkových VSN do NATO (USA 9,5 %). Navíc VSN s důvodem návštěv týkajících se NATO nebylo oproti jiným (VSN na mezinárodní konference, do RE, apod.) mnoho. Proto tomuto výzkumu, který se zaměřuje na problematiku kvantity VSN do jednotlivých zemí, nemůžeme přisuzovat příliš velkou vypovídací hodnotu. Na toto téma by byl vhodnější kvalitativní výzkum, který by studoval zahraniční politiku vůči NATO více do hloubky.

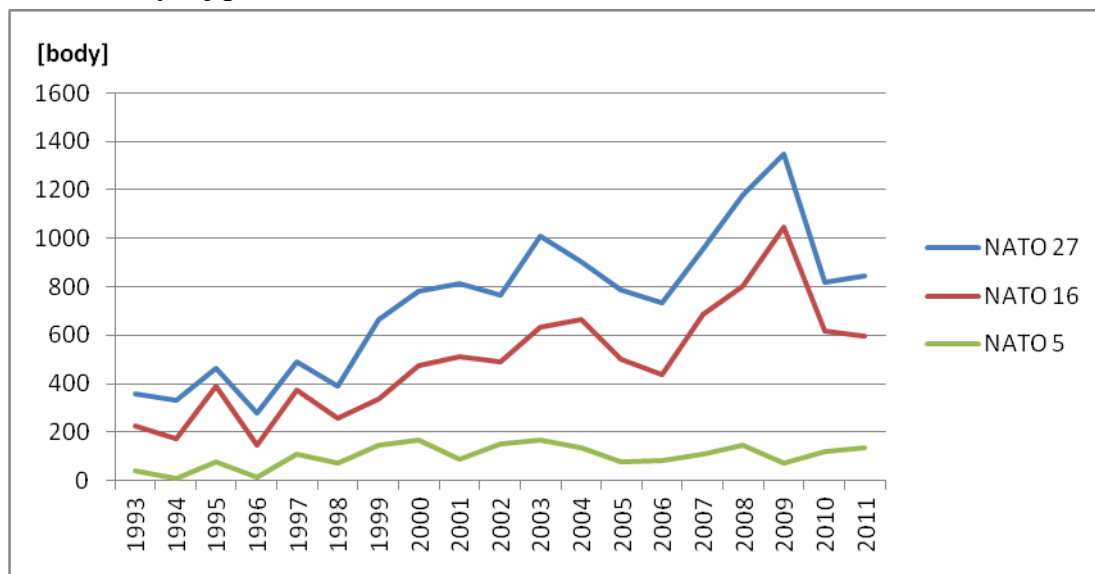
Vzhledem k výše uvedenému podobnost ve vývoji VSN do EU a NATO nepřekvapí. Pro ilustraci je možné porovnat obr. č. 6 a 10, 7 a 11. Státy EU, které jsou zároveň členy NATO, mají určující vliv na celkové výsledky výzkumu VSN do NATO. Naproti tomu Kanada, Island, Norsko, Albánie, Chorvatsko a Turecko představují pouze 6,5 % všech cest do NATO. Zásadní vliv na úkor EU mají pouze USA, které jsou de facto vedoucím státem této organizace (i když z právního hlediska jsou si všichni členové rovni).

obr. č. 10: Vývoj podílu VSN do zemí NATO 27 v období 1993–2011

zdroje: Úřad vlády: usnesení Vlády ČR (1993–2011)

obr. č. 11: Vývoj počtu VSN do zemí NATO v období 1993–2011

zdroje: Úřad vlády: usnesení Vlády ČR (1993–2011)

Hodnocení výsledků je provedeno na tři početní stavy, ve kterých se NATO nacházelo: NATO 16 – ve stavu před rokem 1993 tj. po rozšíření v r 1982, kdy mělo 16 členů, NATO 27 – stav po posledním rozšíření v roce 2009, kdy mělo 27 (s ČR 28) členů a NATO 5 – státy NATO mimo EU). Výsledky za všechny tři stavy hypotézu 2 potvrzovaly. NATO 16 je pro hodnocení nejdůležitější, díky kontinuitě států, které byly členy Severoatlantické aliance během celého zkoumaného období. V období 1993–1998 bylo vysláno 40,4 % VSN do NATO 16, po vstupu ČR do NATO tedy v období 1999–2011, to bylo 41,4 %. V absolutních číslech výsledky rovněž hypotézu 2 potvrzovaly. Zahraniční aktivita se stupňovala téměř u všech států světa, ale u členských států NATO a EU byl pozorován vyšší nárůst.

U VSN do EU byly dva ze tří výsledků (EU 26, EU 15 a EU 12) v souladu s hypotézou 2. Nejdůležitější hodnocení (podobně jako u NATO 16) bylo u VSN do EU 12. V období do roku 2004 navštívilo těchto dvanáct států 31,5 % VSN z ČR. Za dobu, kdy již byla ČR členem (tj. 2004–2011), to činilo 35,1 %. Hypotéza 2 se nepotvrdila jen u méně důležité části, tj. VSN do EU 26, kdy byl zaznamenán propad z 59,5 % před vstupem ČR do EU na 56,4 % po vstupu. Výsledky jsou shrnuty v tabulkách č. 4 a 5.

tab. č. 4: **Podíl EU na VSN za období 1993–2003 a 2004–2011**

[%]	1993–2003	2004–2011
EU 12	31,5	35,1
EU15	37,4	39,9
EU 26	59,5	56,4

zdroje: Úřad vlády: usnesení Vlády ČR (1993–2011)

tab. č. 5: **Podíl NATO na VSN za období 1993–2003 a 2004–2011**

[%]	1993–1998	1999–2011
NATO 7	9,4	10,6
NATO 16	40,4	41,4
NATO 27	60,8	62,5

zdroje: Úřad vlády: usnesení Vlády ČR (1993–2011)

5.5. Souvislosti zahraničně politických aktivit a exportu

Orientaci zahraniční politiky ovlivňuje celá řada cílů a faktorů. Vedle cíle primárního, tj. zajištění bezpečnosti, což je ovšem obtížné kvantifikovat a tudíž zejména v relativně krátkém časovém období dvaceti let i hodnotit, se jedná především o cíle sledující ekonomické zájmy. Zahraniční politika = ekonomická politika nebo ještě explicitněji *„obchodní politika se stává zahraničněpolitickým mocenským nástrojem a hospodářská prosperita země je důkazem jeho úspěšného nasazení“* (Robejšek 2003). Důvodů pro vyslání delegace do zahraničí je mnoho: 1) čistě politické důvody (integrace, reakce na události ve světě, sjednocování politických postojů), 2) celá řada ekonomických cílů, 3) formální návštěvy bez „vyššího“ cíle (účast na konferencích), 4) studijní cesty (cílem je poznat, jak danou problematiku řeší v jiném státě), 5) „dovolená placená státem“. Častým jevem je, že zahraniční cesta má cílů více. Například delegace v zahraničí jedná nejprve se státníky dané země, poté dojde ke schůzce se zástupci podnikatelů a dalších institucí. V tomto příkladě je tedy cesta ekonomickopoliticky orientovaná. A je to právě obchod, resp. ekonomika, který je pro zahraniční politiku čím dál tím více důležitý. Význam této dimenze zahraniční politiky je navíc umocněn tím, že ČR je vysoce exportní zemí a je na zahraničním obchodu existenčně závislá. Ekonomickou dimenzi zahraniční politiky má na starost především

MPO, které mimo jiné podporuje export zboží, služeb a investic, a příliv PZI. Nakolik jsou zahraniční mise v tomto ohledu úspěšné (efektivní), zkusí odpovědět následující část.

Každá vláda má v rámci programového prohlášení mezi své priority zahrnutou podporu zahraničního obchodu. Tuto podporu představují proexportní strategie, snahy vyjednat lepší podmínky pro obchod na mezinárodní scéně, zvýšení aktivity ve Světové obchodní organizaci a dalších mezinárodních organizacích. V případě Česka se za hlavní cíl považuje podpora exportu (ČR je na exportu jednou z nejvíce závislých zemí Evropy). Dokonce se zdá, že se ČR až příliš zaměřuje na tuto oblast zahraniční politiky a upozaďuje tak jiná zahraničněpolitická témata. Proto je důležité zkoumat, zda zahraničně politická aktivita (velmi často zdůvodňovaná ekonomickými zájmy) má skutečně vliv na rozvoj obchodu a exportu zvláště. V rámci této práce však lze na tento vliv usuzovat jen nepřímou – zda existuje souvislost (korelace) mezi intenzitou zahraničních cest a hodnotou vývozu. Tuto souvislost by v práci měly naznačit VSN podle zemí a vývoj exportu do těchto zemí a doplňkově i příliv přímých zahraničních investic z nich.

Objem a teritoriální strukturu exportu, stejně jako původ PZI ovlivňuje celá řada faktorů jako ekonomická vyspělost a rozsah trhu, síla měny, cenová hladina, cla, pobídky (exportní i investiční), daňový systém, a to jak v zemích, kam export směřuje, resp. odkud přichází PZI. Státy zkoumané v této části byly vybrány proto, že jen u nich ČNB poskytovala údaje o PZI i za starší období. Zkoumané časové období je tak bez mezer.

Souhrnné údaje za VSN, export ČR a PZI do ČR jsou shrnuty v tab. č. 6. Korelace počtu VSN a velikosti exportu vykazuje u většiny států střední až silnou závislost. Výjimku tvoří Itálie s nízkou závislostí a Nizozemsko, v jehož případě se prokázal naprosto odlišný trend – snižování počtu VSN a významný růst exportu. Za povšimnutí stojí Belgie, Německo a Francie s vysokou závislostí exportu na VSN. Uvedený výzkum indikuje, že VSN mají na export ČR nezanedbatelný vliv.

Korelační koeficienty u VSN a PZI jsou více rozkolísané kvůli velké nepředvídatelnosti směřování PZI. Jen u velkých investic (jako například jihokorejská investice firmy Hyundai na výstavbu automobilky v Nošovicích) dochází k cílenému jednání s konkrétními firmami. Zajímavým jevem je, že státy, s nimiž měla ČR silnou korelaci u exportu, měly zároveň nízký korelační koeficient u PZI. Výjimkou je Rakousko, které má silnou závislost v obou případech.

Od roku 2010 jsou finance na zahraniční cesty výrazně nižší oproti předchozím rokům a politici cestují méně. Export to ale zdá se neovlivňuje, protože i nadále roste, což může být způsobeno významnou rolí již dříve navázaných obchodních vztahů (zejména výrobně dodavatelské vztahy). Příspěvkem ze strany vlády může být, že z důvodu škrťů v rozpočtu a snížením VSN roste jejich kvalita (efektivnost). Méně důležité cesty se často odkládají či přímo ruší a je proto možné, že zbývají jen ty, na nichž opravdu záleží. Do budoucna bude jistě zajímavé sledovat, jak se bude export České republiky vyvíjet.

Vláda v roce 2012 schválila exportní strategii ČR pro období 2012 až 2020. Ta vymezuje strategický rámec proexportní politiky do roku 2020 a shrnuje celkovou vizi proexportních aktivit státu. Také definuje dvanáct prioritních exportních zemí – Brazílie, Čína, Indie, Irák, Kazachstán, Mexiko, Rusko, Srbsko, Turecko, Ukrajina, USA a Vietnam. Tyto země, kromě Ruska a USA, však patří mezi průměrně až podprůměrně navštěvované země. Exportní strategie jmenuje rovněž skupinu zájmových zemí, kterých je 25 (mezi nimi jsou i některé africké země jako například Angola, což je s podivem, když v období 1993–2011 jela do této země pouze jediná VSN).

Uvedené poznatky jsou kvůli zjednodušení pouze indikativní. Jednání politiků o podpoře exportu nemá okamžitý efekt, protože je zde určitý časový posun mezi jednáním politiků a dopadem na export. Vyjednané dohody nezačnou platit hned a ani firmy často nejsou schopny na změnu podmínek rychle zareagovat. Potvrzení souvislosti/závislosti VSN a růstu objemu exportu by bylo možné pouze na základě kvalitativního empirického výzkumu, tedy analýzy konkrétního příspěvku relevantních misí (ekonomický účel VSN).

Tab. č. 6: Souvislost VSN, exportu ČR a PZI z vybraných zemích do ČR za období
1993–1998, 1999–2004, 2005–2010

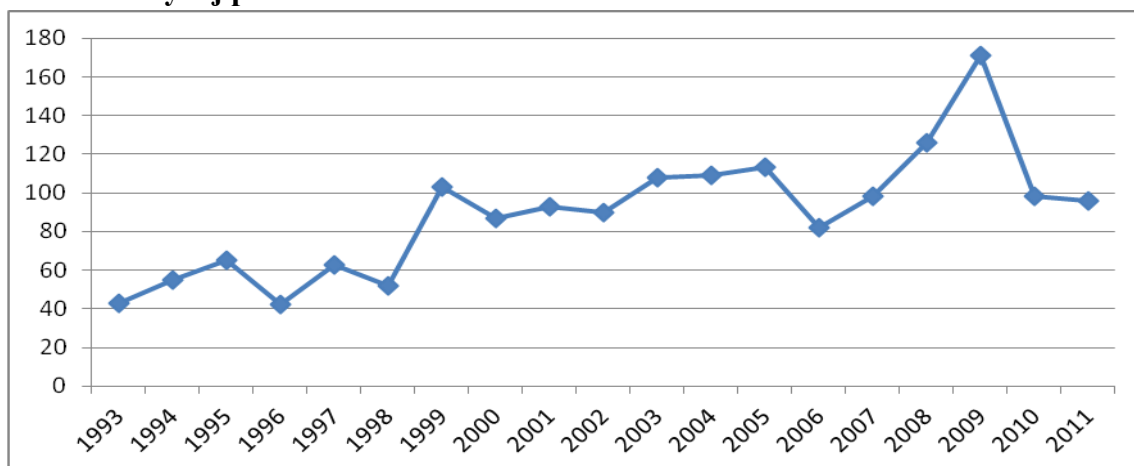
	VSN [body]			export [mil Kč]			PZI [mil Kč]			korelace 3 období	
	1993–1998	1999–2004	2005–2010	1993–1998	1999–2004	2005–2010	1993–1998	1999–2004	2005–2010	VSN-export	VSN-PZI
Belgie	181	465	1492	59,47	186,05	364,88	7,39	61,81	10,82	0,98	-0,26
Dánsko	38	115	102	22,06	44,72	111,47	1,72	12,86	7,71	0,57	0,95
Francie	161	298	533	99,83	337,87	739,54	16,03	94,88	36,95	1,00	0,11
Itálie	111	289	163	137,80	313,40	621,14	2,89	10,45	5,57	0,13	1,00
Japonsko	50	14	65	17,03	26,84	54,60	2,29	17,13	5,46	0,53	-0,88
Kanada	48	32	111	9,72	13,56	21,29	0,42	5,98	0,38	0,87	-0,66
Německo	289	422	443	1 284,08	2 906,53	4332,84	79,54	322,30	124,97	0,94	0,54
Nizozemsko	86	77	67	79,43	263,11	514,00	58,90	177,05	102,25	-1,00	-0,33
Rakousko	159	294	306	233,87	458,23	663,36	28,27	117,24	145,67	0,91	0,99
Švédsko	19	126	136	33,16	88,18	225,79	3,57	12,20	13,76	0,77	1,00
Švýcarsko	257	338	311	45,09	105,29	200,18	26,15	45,17	40,47	0,55	1,00
USA	245	597	372	76,07	199,47	268,75	38,50	64,60	21,53	0,50	0,72
UK	139	104	242	113,72	375,93	662,87	22,20	37,40	8,49	0,74	-0,95

zdroj: ČNB: Roční zprávy o PZI, Úřad vlády: usnesení Vlády ČR (1993–2011),
ČSÚ – Statistické ročenky ČR 2001, 2004, 2006 a 2011

5.6. Vývoj počtu zahraničních cest politiků

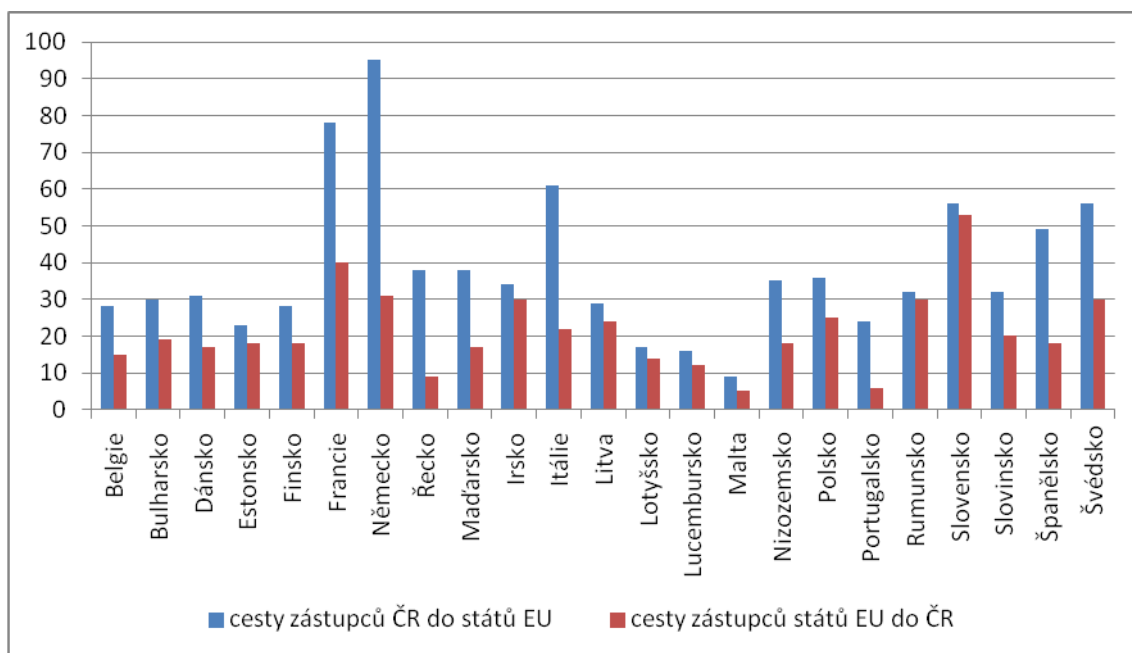
Česká republika je v zahraniční politice velice aktivní. Týká se to počtu zahraničních cest politiků, který je na tak malou zemi, jakou je ČR, enormní (viz obr. č. 12). Tato skutečnost evokuje řadu otázek: může za to poloha ČR v srdci Evropy, sebezáchovná aktivita malé země, která dlouho neměla své místo na politické mapě jisté, potřeba alternativ nebo další způsob přebujelého čerpání veřejných prostředků? Principiální otázkou však je, zda se taková aktivita vyplácí, jaké jsou její přínosy, a jestli by se z kvantity nemělo přejít spíše na kvalitu. Tzn. méně cest, zato s pevně daným účelem, který by byl v souladu s národním zájmem. Srovnáním VSN z ČR do zemí Evropy a VSN z evropských států do ČR (viz obr. č. 13) vyplývá zajímavé zjištění. Převaha českých VSN do ostatních zemí oproti VSN do ČR se prokázala vždy bez výjimky. U některých zemí jako Německo, Francie, Řecko, Itálie, Portugalsko a Španělsko je převaha českých VSN dokonce několikanásobná. U zemí jako Francie, Německo, Itálie nebo Belgie převaha tolik nepřekvapuje, vzhledem k tomu, že tyto země jsou mimo jiné hlavními obchodními partnery ČR, ale například u Řecka nebo Portugalska tento nepoměr až zaráží. Můžeme si klást otázky, proč tomu tak je, ale tato práce se nezabývá příliš důvody zahraničních cest, proto o tom můžeme pouze spekulovat. Naproti tomu (dá se říci) u „turisticky“ neatraktivních zemí jako Rumunsko, Polsko či Slovinsko jsou cesty z ČR a do ČR celkem vyrovnané.

obr. č. 12: Vývoj počtu VSN v období 1993–2011

zdroje: Úřad vlády: usnesení Vlády ČR (1993–2011)

obr. č. 13: Srovnání počtu VSN v letech 2001–2009 podle zemí EU

zdroj: MZV: Zprávy o zahraniční politice ČR (2001–2009)

6. Závěr

Zahraniční politika se v období velkých geopolitických změn stává ještě důležitějším a nepostradatelnějším nástrojem příslušných států při obhajobě a prosazování jejich zájmů. Také Česká republika si hned na začátku svého samostatného působení (a nedlouho po zásadní změně geopolitického systému) stanovila své hlavní cíle: vstup do Severoatlantické aliance, členství v EU a dobré vztahy se sousedy. Splněním těchto předsevzetí se ČR „navrátila do Evropy“ a zařadila se mezi ostatní vyspělé demokracie. Po začlenění ČR do NATO a EU nastal jeden velký problém, ČR neví kam dál. Je to dáno neexistencí široké diskuze o českém národním zájmu a tudíž i o směřování zahraniční politiky, která se tak často mění v závislosti na tom, kdo je zrovna u moci. Také časté protichůdné vystupování prezidenta a vlády, k lepší zahraniční politice nepřispívá, a navíc je ČR díky této dualitě v zahraničí negativně vnímána jako nespolehlivý vnitřně rozpolcený stát. To vše může vyústit v další snížení důvěryhodnosti ČR a jejího vlivu na mezinárodní scéně, což by bylo v rozporu národními zájmy. Nová Koncepce zahraniční politiky ČR 2011 je proto nadějí do budoucna, že v tomto ohledu dojde ke změně a zahraniční politika bude koncepční a kontinuální.

Hodnocení zahraniční politiky z geografického hlediska, resp. na základě cíle a frekvence zahraničních cest, je jedním z jejích významných aspektů. Důležitější, avšak obtížnější je hodnocení výsledků těchto aktivit, zejména s ohledem na (politiky proklamované) prioritní ekonomické zájmy. Z provedeného výzkumu vyplývá, že zahraniční cesty politiků do zemí světa odpovídají proklamované zahraničněpolitické orientaci dvou hlavních politických stran ODS a ČSSD jen zčásti a tudíž byla hypotéza 1a potvrzena pouze částečně. Během vlád ODS se oproti vládám ČSSD jezdilo více do Francie, UK a Německa, za vlády ČSSD zase do USA, Visegrádské skupiny a Ruska. Hypotéza 1b byla potvrzena výzkumem také jen částečně. Zahraničněpolitické aktivity skutečně směřují především do států EU. Do EU 26 směřovalo 58 % VSN ze všech VSN vyslaných z ČR, to hypotézu potvrzuje. Druhá část hypotézy 1b, která řadila Německo na první a Slovensko na druhé místo mezi navštěvovanými státy, se nepotvrdila. Na vrcholu se umístila díky lokalizaci institucí EU i NATO Belgie s 10,4 % všech VSN, na druhém USA s 5,8 % VSN. Německo s 5,7 % všech VSN se zařadilo za USA na třetí místo, Slovensko s 5,1 % ze všech VSN obsadilo místo čtvrté. Je zřejmé, že návštěva USA se považuje za nejvýznamnější zahraničněpolitickou aktivitu, a tudíž do nich směřují velké delegace, přestože zejména jejich ekonomickopolitický efekt nelze považovat za adekvátní. Naproti tomu do Německa často míří VSN, které jsou ekonomicky motivované. Další část analýzy, která zkoumala frekvenci zahraničněpolitických aktivit před vstupem a po vstupu ČR do EU a NATO, vyšla ve prospěch hypotézy, že k vyšší intenzitě zahraničněpolitických aktivit orientovaných na tyto integrace došlo až po začlenění ČR. V období 1993–1998 tj. před vstupem ČR do NATO jelo průměrně 40,4 % VSN do NATO 16, po vstupu v období 1999–2011 to bylo 41,4 %. Do EU 12 jelo před vstupem ČR 31,5 % VSN, po vstupu 35,1 % a hypotéza 2 se tímto potvrdila. Tento fakt lze vysvětlit tím, že se naši politici zástupci začali zúčastňovat pravidelných setkání a práce na příslušných agendách těchto nejvýznamnějších integrací, resp. organizací. Lze tedy konstatovat, že EU a NATO jsou skutečně pro českou zahraniční politiku prioritou. Výzkum potvrdil, že integrací v EU a NATO nastalo pro ČR přelomové období a česká zahraničněpolitická aktivita se ještě více koncentruje na státy těchto seskupení. Zahraniční politika ČR se bude nadále zaměřovat především na státy EU, USA ale také Ruska, které sice po rozpadu Východního bloku částečně ztratilo svůj význam, ale stále platí, že je pro ČR důležitým obchodním partnerem. Podle nové koncepce můžeme očekávat, že se všem zmíněným zemím bude ČR i nadále přisuzovat velký význam a bude se s nimi snažit udržet

přátelské vztahy. Výzkum, zabývající se vztahem mezi exportem a VSN, naznačil možnou závislost mezi těmito indikátory. U Francie, Německa a Belgie vyšla velmi silná závislost exportu na zahraničněpolitických aktivitách ČR. Avšak u Itálie byla naopak korelace velmi nízká. Ekonomické jednání českých politiků v zahraničí je jedním z faktorů ovlivňujícím český export. Skutečná závislost exportu na politických jednáních nejspíš nebude ve skutečnosti tak silná, to ale tento zjednodušený výzkum nemůže prokázat.

Závěry této práce jsou limitovány řadou zjednodušení. Výzkum se orientoval pouze na zahraniční cesty politiků a další nástroje zahraniční politiky a vnější vlivy nezohledňoval. Zkoumané otázky je proto potřeba ještě více do hloubky studovat, aby se zjistila jejich podstata. Pro poznání skutečné zahraničněpolitické orientace ČR a závislosti zahraničního obchodu na politických jednáních, by proto bylo nutné provést konkrétní empirický výzkum.

Literatura

Knižní publikace a články v periodikách

BENEŠ, V. (2005): *Normativní chování malých států jako výsledek kalkulace jejich dlouhodobých zájmů*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 7.

ČERNOCH, P. (2004): Česká integrační politika. In: PICK, O., HANDL, V. a kol. (eds.): *Zahraniční politika České republiky 1993-2004. Úspěchy, problémy a perspektivy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 15-30.

DRULÁK, P., DRULÁKOVÁ, R. (2007): *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. Praha: Oeconomica, s. 184.

GAJDOŠ, M. (2007): Prezident jako aktér zahraniční politiky. In: KOŘAN, M., HRABÁLEK, M. a kol. (eds.): *Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces*. Brno: Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, s. 43-68.

HAGAN, J. D. (1995): Domestic Political Explanations in the Analysis of Foreign Policy. In: NEACK, L., HEY, J. A. K., HANEY, P. (eds.): *Foreign Policy Analysis. Continuity and Change in Its Second Generation*. Englewood Cliffs: Prentice Hall, Inc., s. 117-145.

HANDL, V., PICK, O. (2005): *Česká zahraniční politika 1993–2005. Od „návratu do Evropy“ k evropeizaci*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 16.

HANEY, P. J. (1995): Structure and Proces in the Analysis of Foreign Policy Crises. In: NEACK, L., HEY, J. A. K., HANEY, P. (eds.): *Foreign Policy Analysis. Continuity and Change in Its Second Generation*. Englewood Cliffs: Prentice Hall, Inc., s. 99-117.

HRABÁLEK, M. (2007): Prezident jako aktér zahraniční politiky. In: KOŘAN, M., HRABÁLEK, M. a kol. (eds.): *Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces*. Brno: Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, s. 31-40.

KARÁSEK, T. (2010): Česká republika a zahraniční vojenské operace Formování politického konsenzu v letech 1999–2009. *Mezinárodní vztahy*. Vol. 45, no. 4, s. 29-49.

KISSINGER, H. (1997): *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Praha: Prostor, 946 str.

KOŘAN, M. (2007): Struktura a proces zahraniční politiky. In: KOŘAN, M., HRABÁLEK, M. a kol. (eds.): *Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces*. Brno: Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, s. 11-21.

KOST, K. (1988): *Die Einflüsse der Geopolitik auf Forschung und Theorie der Politischen Geographie von ihren Anfängen bis 1945*. Bonn: Ferd. Dümmlers Verlag, 467 str.

KRPEC, O. (2007): Ministerstvo průmyslu a obchodu jako aktér zahraniční politiky České republiky. In: KOŘAN, M., HRABÁLEK, M. a kol. (eds.): *Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces*. Brno: Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, s. 99-116.

KUKSA, M. (2009): *Zahraniční politika České republiky v letech 2002–2008 a její transatlantický rozměr. Kontinuita nebo diskontinuita?* Bakalářská práce. Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií MU. Brno, 2009, s. 49.

MÜLLER, D. (2007): Legislativní rámec tvorby české zahraniční politiky. In: KOŘAN, M., HRABÁLEK, M. a kol. (eds.): *Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces*. Brno: Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, s. 23-30.

PARKER, G. (1998): *Geopolitics: Past, Present and Future*. Guildford: Biddles Ltd., 192 str.

PAVLÍK, P. (2000): Integrační procesy ve světě. In: JEHLIČKA, P., TOMEŠ, J., DANĚK, P. *Stát, prostor, politika. Vybrané otázky politické geografie*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta.

RIPLEY, B. (1995): Cognition, Culture and Bureaucratic Politics. In: NEACK, L., HEY, J. A. K., HANEY, P. (eds.): *Foreign Policy Analysis. Continuity and Change in Its Second Generation*. Englewood Cliffs: Prentice Hall, Inc., s. 85-99.

SEARING, D. D. (1991): Roles, Rules, and Rationality in the New Institutionalism. *The American Political Science Review*. Vol. 85, no. 4, s. 1239-1260.

STANČÍKOVÁ, A. (2011): *Obecné a dílčí teorie politickoekonomické integrace a jejich aplikace na příkladě EU*. Bakalářská práce. Katedra Ekonomie ESF MU. Brno, s. 45.

TOMEŠ, J. (2000): Geopolitika: nástroj a proces politické organizace prostoru. In: JEHLIČKA, P., TOMEŠ, J., DANĚK, P. *Stát, prostor, politika. Vybrané otázky politické geografie*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta.

WAISOVÁ, Š. (2011): *Tíha volby. Česká zahraniční politika mezi principy a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 185.

ZELINKA, P. (2007): Parlament jako aktér zahraniční politiky České republiky. In: KOŘAN, M., HRABÁLEK, M. a kol. (eds.): *Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces*. Brno: Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, s. 119-135.

Knižní publikace a články online

BAUN, M., MAREK, D. (2009): *Czech Foreign Policy and EU Membership: Europeanization and Domestic Sources*. [online], [cit. 2012-02-05], dostupné z WWW: <http://www.euce.org/eusa2009/papers/baun_04G.pdf>.

FAJMON, H. (2000): *Česká zahraniční politika po roce 1989*. [online], [cit. 2012-02-05], dostupné z WWW: <<http://www.fajmon.eu/cze/stranka.php?ID=1>>.

ROBEJŠEK, P. (2003): *Duchaplnost a styl - zbraně malé země*. [online], [cit. 2012-02-05], dostupné z WWW: <[online], [cit. 2012-02-05], dostupné z WWW: <<http://euro.e15.cz/profit/zeme-se-dvema-hlasy-862927>>.

STUHLÍK, J. (2011): *Země se dvěma hlasy*. [online], [cit. 2012-02-05], dostupné z WWW: <<http://euro.e15.cz/profit/zeme-se-dvema-hlasy-862927>>.

ŠARADÍN, P. (2010): *Visegrad, Klausův zásadní obrat*. [online], [cit. 2012-02-05], dostupné z WWW: <<http://denikreferendum.cz/clanek/7242-visegrad-klausuv-zasadni-obrat>>.

WEISS, T. (2009): *Jaké vlastně jsou zahraničně-politické zájmy České republiky?* [online], [cit. 2012-02-05], dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/jake-vlastne-jsou-zahranicne-politicke-zajmy-ceske-republiky-pur-/na_analyzy.aspx?c=A090511_095911_na_analyzy_m02>.

Internetové zdroje

COT Business (2005): *Koncepce jednotné prezentace ČR*. [online], [cit. 2012-06-06], dostupné z WWW <http://www.cot.cz/data/cesky/05_10/priloha_C1005.pdf>.

ČNB (1993-2012): *Roční zprávy o Přímých zahraničních investicích 1993-2011*. [online], [cit. 2012-06-06], dostupné z WWW <http://www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/pzi/index.html>.

ČSÚ (2011): *Statistická ročenka České republiky 2011*. [online], [cit. 2012-01-02], dostupné z WWW <<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/0001-11-2010>>.

ČSÚ (2006): *Statistická ročenka České republiky 2006*. [online], [cit. 2012-01-02], dostupné z WWW <http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/0001-06-_2006>.

ČSÚ (2004): *Statistická ročenka České republiky 2004*. [online], [cit. 2012-01-02], dostupné z WWW <http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/10n1-04-_2004>.

ČSÚ (2000): *Statistická ročenka České republiky 2000*. [online], [cit. 2012-01-02], dostupné z WWW <<http://www.czso.cz/cz/cisla/1/10/2001/obsah.htm>>.

Encyclopedia britannica. [online], [cit. 2012-04-25], dostupné z WWW:
<<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/229932/geopolitics>>.

MPO (2012): *Exportní strategie České republiky 2012–2020* [online], [cit. 2012-02-04], dostupné z WWW <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/exportni-strategie-cr-2012-az-2020-7148.html>>.

MZV (2011): *Koncepce zahraniční politiky České republiky 2011* [online], [cit. 2012-01-02], dostupné z WWW <http://www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_politiky_2011_cz.pdf>.

MZV (2001-2009): *Zprávy o zahraniční politice ČR 2001–2009*, [online], [cit. 2012-06-06], dostupné z WWW <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/index.html>.

Úřad vlády ČR: Přehled vlád ČR [online] [cit. 2012-06-06], dostupné z WWW <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/default.htm>>.

Úřad vlády ČR: Usnesení Vlády ČR 1993–2011, [online], [cit. 2012-06-06], dostupné z WWW <http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/web/cs?Open&2012>.

Volební programy ODS do Poslanecké sněmovny 1992–2010. [online], [cit. 2012-06-06], dostupné z WWW <<http://www.ods.cz/politicky-program/volebni-programy>>.

Volební programy ČSSD do Poslanecké sněmovny 1992–2010. [online], [cit. 2012-06-06], dostupné z WWW <<http://www.cssd.cz/ke-stazeni/volebni-programy/>>.

Zahraniční výbor, Organizační výbor: Usnesení Zahraničního a Organizačního výboru PS PČR (1993–2011), [online], [cit. 2012-06-06], dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/ff/f8/f3.htm>>.

Ostatní zdroje

MZV: Čerpání finančních prostředků pro vrcholné návštěvy v období 2001–2011